

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 27-312.7-247.7

СКАКУН Любомир Васильович

**ТЕРАПЕВТИЧНЕ СЛУЖІННЯ ІСУСА ХРИСТА В ЄВАНГЕЛІЇ ВІД
ЛУКИ**

Магістерська дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
за освітньо-професійною програмою «Богослов'я»
спеціальності 041 »Богослов'я»
галузі знань 04 «Богослов'я»
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Науковий керівник
магістерської дипломної роботи:
доктор філософії з богослов'я,
завідувач кафедри богослов'я
Яцишин Андрій Іванович

м. Івано-Франківськ – 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика Євангелія від Луки та терапевтичного служіння Ісуса Христа	8
1.1. Основна характеристика Євангелія від Луки: структура та богословські аспекти.....	8
1.2. Визначення терапевтичного служіння Ісуса Христа та приклади цього служіння з інших синоптичних Євангелій	16
РОЗДІЛ 2. Аналіз текстів про тілесне зцілення	28
2.1. Зцілення прокажених та розслаблених у Лк. 5:12-16, 5:17-26, 6:6-11 та 17: 11-19.....	28
2.2. Воскресіння та оздоровлення в суботу в Лк. 7:11-23, 8:40-56 та 13:10-17 ..	39
2.3 Інші тілесні зцілення в Євангелії від Луки.....	50
РОЗДІЛ 3. Аналіз текстів про духовні зцілення	60
3.1. Вигнання бісів у Капернаумі Лк. 4,33-37	60
3.2 Вигнання бісів із свиней Лк. 8,26-39.....	65
3.3. Оздоровлення сновиди Лк. 9,37-45	71
3.4. Вигнання бісів та звинувачення Ісуса Лк. 11,14-28.....	76
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена суспільним запитом, оскільки тематика духовного та тілесного зцілення у наш час набула досить великого значення. Приклад Ісуса Христа як того, хто зцілює недужих, постає перед нашим зраненим війною суспільством, тому варто розкрити цю тематику, проаналізувавши тексти Євангелія від Луки, адже це Євангеліє найбільше з-поміж усіх акцентує саме на милосерді. Теоретична складова дослідження полягає у зборі та аналізі джерел, присвячених тематиці терапевтичного служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки. Практична складова дослідження полягає в тому, що результати цієї роботи можуть бути використані під час тематичних конференцій та лекцій, присвячених не тільки біблійним питанням вузького профілю, але й тих, які стосуватимуться зцілення та лікування від ран війни та інших катастроф.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Терапевтичне служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки» виконана у відповідності до комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри богослов'я, науково-дослідного інституту канонічного права та богословських наук: «Богословські аспекти духовного зцілення в контексті кризових ситуацій сучасного українського суспільства», термін виконання – з 01 жовтня 2025 р. по 30 вересня 2030 р. (затверджено рішенням Вченої ради Академії, протокол №2 від 19.09.2025 р.).

Об'єктом дослідження є терапевтичне служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки.

Предметом дослідження є структура та богословські аспекти Євангелія від Луки, терапевтичне служіння в інших синоптиків, основні приклади тілесних зцілень, а також духовні зцілення Ісусом Христом у Євангелії від Луки.

Метою дослідження є висвітлення тематики терапевтичного служіння в Євангелії від Луки.

На основі мети було визначено **завдання**:

- здійснити аналіз коментарів та статей, присвячених тематиці терапевтичного служіння Ісуса Христа;
- дослідити, якими є структура та богословські аспекти Євангелія від Луки;
- охарактеризувати терапевтичне служіння у інших синоптиків;
- описати основні види тілесного зцілення;
- відобразити приклади духовного зцілення Ісусом Христом;

Методологічною основою дослідження проблеми терапевтичного служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки є комплекс наукових принципів, загальнонаукових та спеціальнонаукових методів. Використано наукові принципи об'єктивності та раціональності, а також загальнонаукові методи – індукції та дедукції, систематизації, узагальнення та класифікації, аналізу і синтезу, конкретно-наукові методи – біблійної екзегези, який став корисним під час аналізу текстів Святого Письма, а також їхнього тлумачення; герменевтичний метод допоміг у розширенні розуміння текстів Євангелія від Луки, котрі стосувалися терапевтичного служіння Ісуса Христа; порівняльно-богословський метод став корисним під час аналізу терапевтичного служіння Ісуса Христа, описаного іншими синоптиками; систематично-богословський метод допоміг систематизувати види зцілень, а також описати структуру Євангелія від Луки. Міждисциплінарний метод – літературно-екзегетичний, який допоміг проаналізувати як структуру тексту з його літературного погляду, так і його богословське значення.

Матеріали дослідження. Матеріали дослідження становлять собою широкий комплекс першоджерел, екзегетичних коментарів та спеціалізованих науково-богословських праць, які зосереджені на глибокому аналізі Євангелія від Луки та терапевтичного і визвольного служіння Ісуса Христа. Основою дослідження є Святе Письмо Нового та Старого Завітів, доповнене Міжнародним біблійним коментарем та працею С. Фаусті і В. Канелла «У Школі Луки», що

забезпечує як доктринальну, так і герменевтичну базу. Ці джерела дозволяють всебічно розглянути богословську мету Луки, його унікальні теми (універсалізм, роль Святого Духа) та дидактичні прийоми.

Значну частину матеріалів складають спеціалізовані статті та дисертації іноземних науковців (зокрема, E. Ras, D. A. Machiela, L. Menéndez-Antuña, J. D. G. Dunn, W. M. Swartley), які детально розглядають ключові епізоди зцілень та вигнання бісів у Луки. Ці роботи пропонують екзегетичний аналіз таких чудес, як зцілення прокажених, розслабленого, воскресіння сина вдови з Наїна, а також вигнання бісів у Капернаумі та Гадаринській землі. Особлива увага приділяється соціально-богословським аспектам цих подій, підкреслюючи, що зцілення Ісуса були не лише актами фізичного відновлення, а й проявами приходу Божого Царства, конфронтацією зі злом та відновленням людської гідності для маргіналізованих верств.

Наукова новизна. На основі доступних першоджерел та наукової літератури здійснено цілісне концептуальне дослідження феномену терапевтичного служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки як особливої сотеріологічної моделі, що інтегрує фізичне зцілення, духовне відновлення та соціальну реінтеграцію особистості.

У магістерській роботі **вперше**:

- введено до наукового обігу окремі результати аналізу термінологічного апарату святого євангеліста Луки (зокрема специфічних медичних термінів грецького оригіналу), що дозволило уточнити професійний контекст опису хвороб та процесів одужання;
- здійснено спробу комплексного висвітлення проблеми терапевтичного служіння не лише як сукупності чудес, а як системної пастирської стратегії Христа, спрямованої на подолання антропологічної кризи (єдності душі й тіла) та соціальної стигматизації хворих у палестинському суспільстві I століття;

- в українській богословській науці запропоновано авторську типізацію зцілень у Луки, яка базується на поєднанні екзегетичного аналізу та принципів сучасної біблійної антропології.

Отримали подальший розвиток теми:

- висвітлення порівняльного аспекту терапевтичної діяльності Христа в синоптичній традиції, що дозволило виокремити унікальні риси Євангелія від Луки як «Євангелія милосердя» та «Лікарського благовістя»;

- аналізу взаємозв'язку між прощенням гріхів і фізичним зціленням (на прикладі зцілення розслабленого та жінки-грішниці), що поглиблює розуміння православної сотеріології як терапії людського єства.

Удосконалено:

- висвітлення ролі віри як необхідної умови терапевтичного акту, де суб'єктивне сприйняття хворим Божественної благодаті розглядається як ключовий чинник синергії між Богом і людиною;

- методику екзегетичного аналізу паралельних місць у синоптиків, що дозволило глибше розкрити богословський акцент Луки на емпатії та людяності Спасителя.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вміщені в ній емпіричний матеріал, коментарі, висновки та рекомендації можуть бути використані у лекційних курсах з дисциплін «Основи християнської етики (катехизм)», «Святе Письмо Нового Завіту», «Біблійне богослов'я», під час написання спеціальних праць (монографій, наукових статей, дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, дипломних робіт за ОР бакалавра та магістра) зі Святого Письма Нового Завіту, навчально-методичних посібників із цього предмету. Також матеріали цього дослідження будуть корисними для конференцій та форумам, присвяченим як біблійній тематиці, так і загальній тематиці зцілення (наприклад, від ран війни в сучасних обставинах).

Апробацію результатів дослідження здійснено під час обговорення результатів підготовки магістерських дипломних робіт на засіданнях кафедри богослов'я 2024-2025 роках.

Структуру роботи складають перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновки, перелік використаних джерел і літератури (всього 51 позиція). Основний зміст висвітлено на 85 сторінках, загальний обсяг роботи становить 91 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВАНГЕЛІЯ ВІД ЛУКИ ТА ТЕРАПЕВТИЧНОГО СЛУЖІННЯ ІСУСА ХРИСТА

Визначення особливостей терапевтичного служіння Ісуса Христа в Євангелії від Луки має бути оперта на загальні знання та відомості як про перше, так і про друге. Важливо зрозуміти, чим є саме терапевтичне служіння, як його пояснюють євангелисти та біблійні тексти, чим таке служіння Ісуса Христа виділяється. Також важливо збагнути основні характеристики Євангелія від Луки, аби побачити, чому такий великий акцент зроблено саме на терапевтичному служінні Спасителя. У першому розділі магістерської роботи розкриватимуться ці два основні питання.

1.1. Основна характеристика Євангелія від Луки: структура та богословські аспекти

Євангеліє від Луки є першою частиною двотомного твору, який продовжує біблійну історію відносин Бога з людством, знайдену в Старому Завіті. Воно демонструє, як Божі обіцянки Ізраїлю здійснилися в Ісусі, і як спасіння, обіцяне Ізраїлю та здійснене Ісусом, тепер розширено на язичників. Заявлена мета цих двох томів полягає у наданні Теофілу та іншим подібним йому впевненості в раніше отриманому навчанні (Лк. 1:4) ¹.

Питання авторства Євангелія від Луки залишається предметом дискусій серед дослідників. Незважаючи на те, що немає одностайної думки щодо особи автора та зв'язку між Євангелієм від Луки і Діями Апостолів, історично

¹ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 5.

домінуючою позицією залишається ідентифікація автора як Луки, супутника святого Павла. Це двотомне творіння, яке складається з Євангелія від Луки та Ді., займає приблизно 27,5% Нового Заповіту і характеризується подібною лексикою, стилем грецької мови, літературними структурами та теологічними питаннями ².

Перше і найпевніше свідчення на користь авторства Луки полягає в тому, що він ідентифікує себе як супутник Павла під час «ми» секцій у книзі Ді., які починаються з Ді. 16:10 і повторюються в 20:5, 21:18 і 27:1. Ці секції створюють враження безпосередньої участі автора в описуваних подіях. Богослови Плуммер та Гарнак висвітлюють, що стиль і лексика, використані в цих розділах, узгоджуються з рештою тексту, що підтверджує єдність авторства ³.

Рання церква практично одноголосно вважала Луку автором Євангелія. Ця традиція відображає консенсус серед ранніх християнських письменників і Отців Церкви, які погоджувалися з тим, що Лука був автором обох книг. Цей консенсус забезпечує додаткову підтримку для ідентифікації Луки як автора, оскільки свідчить про те, що ця думка була поширеною і визнаною ще в перші століття нашої ери. Ще один аргумент, що підтверджує авторство Луки, полягає в його есхатологічному тоні та усвідомленні історії. Дослідження тексту свідчать про те, що автор належав до другої генерації християн, що відповідає Луці. Хоча деякі дослідники намагалися використати ці аргументи для ствердження, що Євангеліє було написане настільки пізно, що це виключає Луку, більшість експертів вважає, що саме Лука, як свідок раннього християнства, міг виразити ці погляди ⁴.

Датування написання Євангелія від Луки є складним завданням, яке не має однозначних відповідей. Більшість біблійних дослідників вважають, що Лука написав своє Євангеліє після Євангелія від Марка, дату якого часто встановлюють між 50-ми роками нашої ери. Зважаючи на те, що Лука, очевидно,

² Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. P. 2.

³ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 13.

⁴ Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. P. 2-3.

написав своє Євангеліє перед написанням Ді., а Ді. повинні були бути написані до смерті апостола Павла, що сталася приблизно в 67 році, можна зробити певні висновки щодо хронології ⁵.

Євангелист Лука отримав свої свідчення від очевидців, що є важливим аспектом його праці. Гіпотетично можна припустити, що після арешту апостола Павла в Єрусалимі євангелист Лука міг провести час у Юдеї, що підтверджується текстом Ді. (Ді. 21:17-18). Це могло дати йому можливість відвідати Марію, матір Ісуса, щоб дізнатися про народження Ісуса і Івана Хрестителя. Два факти підтримують цю гіпотезу: по-перше, грецька мова у вступі до Євангелія є висококласною, тоді як решта першого розділу та весь другий розділ написані в архаїчному стилі, що вказує на можливість використання армійської мови. По-друге, у другому розділі двічі згадується, що «Марія ж пильно зберігала все це, роздумуючи в своїм серці» (Лк 2:19, 51) ⁶.

Швидше за все, Євангеліє Луки була написана до 61 року нашої ери, коли, за припущеннями, євангелист Лука перебував у Кесарії, де апостол Павло був у в'язниці. Це обставини могли надати автору можливість провести дослідження, про яке він згадує у вступі до свого Євангелія (Лк. 1:1-4). Хоча точність цього припущення не можна підтвердити, воно вказує на можливість, що Лука міг писати під час ув'язнення Павла. Питання про місце написання Євангелія також залишається відкритим. Єремія стверджує, що Лука міг написати Євангеліє в Ахаї. Це питання ускладнюється відсутністю чітких доказів, оскільки Лука не зупиняється на поясненнях специфічних юдейських звичаїв, як це роблять інші євангелісти. Це може свідчити про те, що його адресати були знайомі з юдейськими традиціями, але точне місце написання залишається невідомим ⁷.

Євангелист Лука, як відомо, був лікарем, і це факт підтверджує його вибір медичної термінології. У своїх працях він використовує терміни, які є характерними для медичних текстів того часу, включаючи аналогії, що

⁵ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 2.

⁶ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 34.

⁷ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 2-3.

стосуються здоров'я і зцілення. Дослідник Хобарт у своїй книзі «Медична мова Святого Луки» детально розглядає словниковий запас та фрази, які він вважає специфічними для медичної практики, порівнюючи їх з творами таких авторів, як Гален і Гіппократ. Це ще більше підкріплює думку, що автор був лікарем або мав глибокі знання в медицині ⁸.

Варто зазначити, що євангелист Лука включає багато унікальних елементів, які не зустрічаються в інших Євангеліях. Наприклад, він є єдиним євангелистом, який описує покликання перших учнів у контексті дивовижної риболовлі. Ще один важливий епізод, що виключно представлений у Лк., – це воскресіння сина вдови в Наїні. Ця коротка розповідь, ймовірно, була отримана від одного з учнів Ісуса, очевидця подій. Подібні унікальні історії, які складають серцевину Лука, часто включають параболи, що розкривають глибокі моральні та духовні істини ⁹.

Євангеліє від Луки відкривається з прямим зверненням, що встановлює сильне відчуття авторства та походження. Автор зазначає, що інші, багато з яких були свідками подій, вже написали про них, але він також прагне поділитися своїм розумінням. Це натякає на те, що читач, можливо, знайомий з іншими звітами. Важливий елемент наративу полягає в першій особі, що засвідчує його уважність до деталей. Євангелист Лука звертається до свого читача на ім'я – Теофіл. Традиційно вважається, що це римський благодійник, язичник, хоча існує кілька наукових теорій про його особистість. Деякі дослідники також ставлять під сумнів, чи може Теофіл (грецькою – «людина, що любить Бога») символізувати християнську спільноту, до якої Лука звертається ¹⁰.

Аналізуючи проповідь на рівні, представлену у Лк., в порівнянні з Нагірною проповіддю Мт., можна помітити значні відмінності. Хоча Лк., ймовірно, знав про блаженства, викладені у Мт., виглядає більш імовірним, що він мав доступ до інших джерел, як усних, так і письмових. Це підтверджується

⁸ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 13-14.

⁹ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 34.

¹⁰ Kuhn B. The Gospel of Luke. P. 10.

порядком та формулюванням паралельних уривків. Детальний аналіз спільних уривків показує, що, швидше за все, Мт. і Лк. не користувалися спільним джерелом. Краще вважати, що Лк., пишучи своє Євангеліє, був дещо незалежним від письмових джерел, але при цьому взаємозалежним від інших євангелистів ¹¹.

У Євангелії від Луки Ісус постає не лише як цілитель, але й як учитель і пророк. Його служіння починається сміливо, коли він входить до синагоги в Назареті, читає з Ісаї про своє покликання проповідувати благу вість бідним і звільняти полонених, а потім проголошує, що це Писання сьогодні здійснилося. Цей вчинок призводить до того, що його виганяють з міста. Ізраїльтяни чекали на обіцяного царя та нове царство, втомлені від поневолення великими імперіями. Вони мислили в термінах цього світу, тоді як Ісус говорив про царство, яке є навколо них, але не з цього світу – царство Боже. Щоб допомогти своїм слухачам зрозуміти різницю між земною владою й божественною любов'ю, Ісус використовував аналогії з повсякденного життя, дозволяючи знайомому демонструвати те, що вони не могли побачити ¹².

Щодо структури тексту варто виокремити кілька елементів. У вступі до свого Євангелія Лк. чітко формулює свою мету і джерела інформації. Євангелист Лука прагне впорядкувати цю інформацію, щоб надати точну та достовірну інформацію. Він підкреслює важливість достовірності, вказуючи, що отримав свідчення від тих, які були «наочними свідками й слугами Слова» (Лк. 1:2), що свідчить про його серйозний підхід до написання. Лк. робить акцент на тому, що його метою є підтвердження істинності того, що вже було відомо його адресату, Теофілу, і завдяки цьому він має намір створити докладний опис (Лк. 1:3) ¹³.

Друга частина стосується Різдва Ісуса Христа. Євангелист Лука починає з огляду народження Івана Хрестителя, який відіграє важливу роль у підготовці до приходу Месії. Він детально описує ангельське звіщення Захарії, батька Івана, а також Благовіщення Марії про її роль у народженні Ісуса. Розповідь про Різдво

¹¹ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 35.

¹² Kuhn B. The Gospel of Luke. P. 11.

¹³ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 35.

Ісуса включає цінні деталі, такі як візит пастухів, які отримали вістку від ангелів. Лука акцентує увагу на простоті обставин, у яких народився Ісус, і на важливості цього події для всього людства. Цей розділ підкреслює значення народження Ісуса як виконання Божих обіцянок ¹⁴.

У третьому розділі Лк. вводить служіння Івана Хрестителя, який є предтечею. Автор підкреслює важливість цього служіння у підготовці до приходу Ісуса, зазначаючи, що Іван проповідує покаєння і хрещення. Він описує, як Хреститель звертається до натовпу, митарів і солдатів, закликаючи їх до справедливого життя. Цей розділ також містить деталі про хрещення Ісуса, яке символізує початок його служіння. Лк. вказує на важливість свідчення про Ісуса і його ідентичність як Месії ¹⁵.

Текст Лк. 3:21-19:27 (також часто цей розділ ділять на дві частини, додаючи до першої попередню главу та завершуючи її текстом Лк. 9:50, а другу починають з Лк. 9:51) є основним і охоплює служіння Ісуса, його вчення, чудеса та взаємодію з людьми. Лк. представляє численні історії, які демонструють Божу милість і любов до людства. У цій частині Євангелія ми бачимо чудеса, такі як зцілення хворих, вигнання демонів і навіть воскресіння. Євангелист Лука особливо акцентує увагу на соціальних аспектах служіння Ісуса, підкреслюючи його взаємодію з маргіналізованими групами: жінками, грішниками та язичниками. Наприклад, історія про доброго самарянина (Лк. 10:25-37) і блудного сина (Лк. 15:11-32) показує, що Божя любов не обмежується лише одним народом, але охоплює всіх людей ¹⁶.

Остання частина Євангелія від Луки (Лк. 19:28-24:53) описує останні дні Ісуса, його страждання, розп'яття та Воскресіння. Автор детально зупиняється на значенні цих подій для спасіння людей. Він описує входження Ісуса в Єрусалим, його зустріч з учнями під час останньої вечері, а також арешт і суд над ним. Воскресіння Ісуса Христа є кульмінацією всіх подій. Євангелист Лука

¹⁴ Morlan D. The Gospel of Luke: from the outside in. Tennessee: LifeWay Press, 2013. P. 29-32.

¹⁵ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 35.

¹⁶ Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. P. 7-10.

описує, як жінки приходять до гробниці і знаходять її порожньою, отримуючи звістку про Воскресіння ¹⁷.

Однією з центральних богословських тем в Євангелії від Луки є спасіння для всього людства. На відміну від Мт., який підкреслює єврейське походження Ісуса, Лука представляє Ісуса як Спасителя як євреїв, так і язичників. З самого початку Лука сигналізує про цей універсальний погляд. Ангел, який оголосив пастухам у Лк. 2:10, говорить про народження Ісуса як про «велику радість, що буде радістю всього народу». Крім того, у пророцтві Симеона (Лк. 2:29-32) Ісус описаний як «світло на просвіту поганам», що підтверджує Божий намір принести спасіння за межами Ізраїлю ¹⁸.

Іншою визначальною богословською темою є акцент на Святому Дусі. Від ангельської звістки Марії (Лк. 1:35) Дух присутній і діє. Захарія, Єлизавета і Симеон сповнені Духом, ілюструючи безпосередню взаємодію Бога зі Своїм народом. Хрещення Ісуса (Лк. 3:21-22) та Його спокуса в пустелі (Лк. 4:1-14) ще більше підкреслюють керівництво Духа в житті та служінні Ісуса. Євангелист Лука також наголошує на молитві та поклонінні як на важливих аспектах стосунків віруючого з Богом. Протягом усього Євангелія Ісус молиться в критичні моменти – перед тим, як обрати учнів, під час преображення і перед арештом ¹⁹.

Співчуття і турбота про бідних і вигнанців є характерними рисами богословського бачення євангелиста Луки. Євангеліє приділяє особливу увагу маргіналізованим – жінкам, бідним, самарянам і грішникам. Розповідь євангелиста Луки включає притчу про доброго самарянина (Лк. 10:25-37) та історію Закхея (Лк. 19:1-10), які підкреслюють Боже милосердя та всеохоплюючу благодать. Магніфікат Марії (Лк. 1:46-55) та проповідь Ісуса в Назареті (Лк. 4:16-30) говорять про богословський перелом суспільних норм, коли смиренні підносяться, а горді принижуються ²⁰.

¹⁷ Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. JETS, Vol. 25, № 1. 1982. P. 35-36.

¹⁸ Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. P. 5-6.

¹⁹ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 21-22.

²⁰ Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. P. 6.

Варто виокремити богословські аспекти щодо завершальних частин Євангелія від Луки. Останні три глави Євангелія підсумовують занепокоєння. Існують наукові дискусії щодо того, коли були написані чи додані розділи, що стосуються юдеїв, оскільки розкол християнства і юдаїзму не завжди був шанобливим. Розглядаючи текст у тому вигляді, в якому ми його маємо, ми бачимо, як Ісус навчає в храмі в Єрусалимі та перевертає столи міняйлів, в той час як священики і книжники слухають і вирішують, що повинні зупинити його, передавши римлянам. Римляни були чутливі до будь-яких заворушень під час Пасхи, коли натовпи зібрався в Єрусалимі. Ранішній досвід у синагозі Назарета повторюється тут на більших масштабах, намагаючись вигнати його не лише з міста, але й з життя ²¹.

У неділю вранці гріб виявляється порожнім. Жінки отримують звістку, що він не мертвий, а живий. Двоє учнів Ісуса йдуть до Еммауса, і до них приєднується третя постать, яка пояснює пророцтва і події. Вони просять його залишитися з ними, і раптом розуміють, що це Ісус, хоча він потім зникає. Згодом Ісус возноситься на небо. Але Євангелист Лука не завершує розповідь, а продовжує писати в Книзі Діян, розповідаючи про заснування Церкви ²².

Отже, Євангеліє від Луки вирізняється ретельно продуманою структурою та логічною послідовністю викладу, що вказує на глибоку освіченість автора, його вміння організовувати матеріал і прагнення до достовірності. Лука починає з прологу, у якому чітко формулює свою мету – надати Теофілу впевненість у правдивості християнського вчення. Це свідчить про богословську настанову автора бути не лише літописцем, а й вчителем та апологетом віри. Щодо богословських аспектів, то Євангеліє від Луки презентує Ісуса як Спасителя для всього людства, підкреслюючи універсальність Його місії. Лука свідомо звертає увагу на язичників, жінок, бідних та інших маргіналізованих верств населення, демонструючи, що спасіння в Ісусі Хресті не має меж і бар'єрів. Саме це робить Євангеліє надзвичайно актуальним і гуманістичним у своїй суті.

²¹ Kuhn B. The Gospel of Luke. P. 12.

²² Там само. P. 12.

Особливу увагу євангелист Лука приділяє дії Святого Духа, що постійно супроводжує події та героїв Євангелія, починаючи з зачаття Ісуса і закінчуючи Його вознесінням. Це вказує на динамічну присутність Бога в історії людства і важливість духовного проводу у вірі. Молитва та поклоніння в Євангелії виступають як фундаментальні практики, що підтримують і поглиблюють зв'язок віруючого з Богом. Лука не лише описує молитви Ісуса, але й заохочує наслідувати Його приклад, що має виразне дидактичне значення. Варто також відзначити роль Луки як історика. Його увага до деталей, джерел інформації та свідчень очевидців свідчить про серйозний підхід до укладання розповіді. Лука прагне не тільки передати події, але й осмислити їх в світлі Божого задуму, що робить його Євангеліє цінним джерелом як для духовного, так і для історичного розуміння постаті Ісуса.

1.2. Визначення терапевтичного служіння Ісуса Христа та приклади цього служіння з інших синоптичних Євангелій

Концепції «зцілення» і «хвороби» важко визначити, оскільки їх значення залежить від культури та суб'єктивного сприйняття. Сучасна наука розглядає хворобу як біологічний або психологічний розлад, викликаний мікробом, вірусом чи іншим фактором. У цьому контексті «лікування» означає виявлення причини хвороби та її усунення. Проте для звичайної людини хвороба – це досвід недуги, що має складні соціальні наслідки для особи, родини та громади. Біблійне розуміння хвороби і зцілення істотно відрізняється від сучасних наукових уявлень. У давні часи вважали, що лише Бог може контролювати природу і її процеси. Люди не мали знань про мікроби чи віруси, тому не цікавились лікуванням у сучасному розумінні ²³.

²³ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 207.

У книзі «Духовність, здоров'я та цілісність» Річард Ріс стверджує, що чудеса Ісуса підтверджують цінність фізичного здоров'я та служать основою для зусиль, спрямованих на полегшення страждання і зцілення хворих. Ісус фізично зцілював сліпоту, глухоту, проказу і параліч. Він також забезпечував фізичну їжу для тисячі людей. Ріс акцентує на духовних аспектах зцілення Ісуса, коли він одночасно задовольняв як фізичні, так і духовні потреби. Наприклад, зцілення паралітика в Мр. 2 демонструє як фізичне, так і духовне зцілення ²⁴.

У Новому Завіті служіння Ісуса як Цілителя займає центральне місце, що підкреслюється різноманітними термінами, які використовують євангелісти. Найчастіше вживається слово «*therapeuō*», що означає «служити» в контексті божественного, а також «доглядати» і «лікувати». Цей термін підкреслює не лише фізичне лікування, але й духовну підтримку. Іншим важливим словом є «*iaomai*», що також означає «лікувати». Варто зауважити, що в деяких випадках термін «*sōzō*», який зазвичай перекладається як «спасіння», використовується для опису фізичного зцілення, що свідчить про глибоке переплетення понять спасіння і здоров'я. Це відображає цілісний підхід до благополуччя, де духовне, фізичне та емоційне зцілення вважаються взаємопов'язаними ²⁵.

Грецьке дієслово «*sozo*», що означає «спасати», також має значення «лікувати», «робити цілим», «рятувати», «відновлювати». Це свідчить про те, що зцілення в Христі охоплює ідею цілісного відновлення особи та всього творіння. Ісус пропонує нам життя і любов Бога, щоб врятувати і відновити нас духовно, стосунково, емоційно та фізично. Спасіння можна охарактеризувати як повернення до радісної цілісності в Христі. Після хрещення Ісус розпочинає своє публічне служіння, проголошуючи, що є виконанням Божого обіцяння з Іс. 61:1-2 ²⁶.

²⁴ Maragh A. L. The Healing Ministry of Jesus as Recorded in the Synoptic Gospels. Loma Linda University Electronic Theses, 2006. P. 7.

²⁵ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 14.

²⁶ Brown D. Introduction to the Healing Ministry of Jesus Christ. P. 3.

Зовнішні джерела, зокрема Йосиф Флавій, згадують Ісуса як виконавця чудесних вчинків. Ориген, у свою чергу, стверджує, що Цельс вважав, що Ісус подорожував до Єгипту, навчився таємниць магів і повернувся в Палестину як обманщик. Святий Юстин Мученик зазначає, що, хоча зцілення Ісуса повинно було викликати визнання його як Месії, деякі вбачали в цьому прояв магії ²⁷.

Для деяких Ісус здійснював зцілення як чаклун, маг. У синоптичних Євангеліях деякі, хто спостерігав за його чудесами, приписували його зцілення та екзорцизм зв'язку з Сатаною. У відповідь Ісус розглядає свої екзорцизми як знак дії Духа в його місії та прояв Божого царства на землі (Мт. 12:24-33; Мк. 3:22-30; Лк. 11:14-26). Ці обміни показують, що служіння зцілення Ісуса символізує прорив Божого царства. Його зцілювальне служіння позначає прихід довгоочікуваної ери спасіння (пор. Лк. 4:18-19; Мт. 8:14-17) ²⁸.

Важливою рисою служіння Ісуса є його мотивація до зцілення, яка корениться в милосерді. У Матея, як і в інших синоптичних Євангеліях, описується, як Ісус здійснює чудеса. Наприклад, у сцені з двома сліпцями (Мт. 20:29-34) Ісус спочатку запитує, чого вони бажають, і, відчуваючи глибоке співчуття, зцілює їх. Це показує, що його дії не є просто виконанням обов'язку, а результатом внутрішнього пориву допомагати. У Мт. 9:35-36 та 14:14 Ісусу знову приписується милосердя, яке спонукає його до зцілення. Використання грецького слова «*splanchnizomai*», що означає «схвилювання внутрішніх органів», підкреслює глибину його співчуття. Це слово малює образ внутрішнього зворушення, що веде до дій, акцентуючи прямий зв'язок між милосердям і зціленням ²⁹.

У часи Нового Заповіту лікарів було досить багато, але доступ до кваліфікованих медичних послуг був дорогим. Лише багаті могли дозволити собі лікування від професійних лікарів, тоді як бідні селяни часто були жертвами

²⁷ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 212-213.

²⁸ Там само. P. 213.

²⁹ Herrera A. Compassion for the Marginalized: How Jesus's Healing Ministry can be a Model for Christian Healthcare Professionals. 2019. P. 22-23.

шахраїв, які забирали останні гроші, не надаючи справжньої допомоги (Мк. 5:26). Селяни зазвичай не зверталися до лікарів, здебільшого через бідність і часткову невігластво, покладаючись на божественне зцілення (Ді. 5:16). Їхня надія була в силі Бога, і навіть гостинність могла сприйматися як форма медичної допомоги (Лк. 10:30-35; Ді. 10:33-34). Апостол Павло, визнаючи потенціал алкоголю, радить трохи вина для шлунка і частих недуг (1 Тим. 5:23), що відображає медичні практики того часу ³⁰.

Ісусові зцілення були не лише актами милосердя – вони сигналізували про пришествя Божого царства. Відомий богослов Уолтер Вінк зазначає, що ці зцілення є проявами Божого царювання в нашому світі, яке не лише лікує, а й звільняє від демонічних сил. Ці дії Ісуса Христа підкреслюють, що Боже царство є активною реальністю, що проникає у наш час, демонструючи безсмертну природу Божої любові ³¹.

У Мт. 12:28 Ісус також сказав: «Коли ж я Духом Божим виганяю бісів, то прибуло до вас Царство Боже» (пор. Лк. 11:20, Божим перстом). Цими словами Ісус вигнав бісів, а також проголосив, що Царство Боже прийшло. Таким чином, екзорцизм – це вид терапевтичного служіння Ісуса Христа, спрямований на боротьбу з демонами, а також на встановлення Царства Божого. Варто додати, що приблизно 26 випадків індивідуального зцілення, описаних в Євангеліях, Ісус зосереджувався не лише на зціленні фізичної хвороби, але й на прощенні гріхів. Це вказує на те, що Ісус, зцілюючи, перемагав силу зла і гріха ³².

Дослідники, такі як Джоел Грін і Мортон Келсі, підраховали, що значна частина Євангелій присвячена зціленням, що свідчить про їхню важливість у служінні Ісуса. Відзначено, що близько однієї п'ятої тексту Євангелій присвячено зціленням, що підкреслює їхню роль у формуванні образу Ісуса як Цілителя. Його популярність серед народу, описана в Євангеліях, свідчить про

³⁰ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 210-211.

³¹ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 14-15.

³² Lalfakmawia H. J. Jesus in the Synoptic Gospels. Sceptre, 2013. P. 95.

те, як люди шукали зцілення від недуг, що підтверджує його місію як спасителя ³³.

Хоч мислення людей у юдейському середовищі першого століття було іншим, Ісус змінив тогочасне хибне уявлення про хворобу і страждання. Він не відштовхував страждених за будь-яку ціну через своє співчуття. Такий приклад можна побачити в Лк. 13:10-17. Жінка, зцілена в цьому відділенні, довгий час страждала від тяжкої хвороби. Це був суботній день, коли юдеї забороняли будь-яку роботу, в тому числі і зцілення ³⁴.

Емоційні потреби людей також були в центрі уваги Ісуса. Він виявляв чуйність до жінки, яка страждала на кровотечу, називаючи її дочкою і вислуховуючи її історію. Ісус також дбав про емоційні потреби своїх учнів, запрошуючи їх відпочити від натовпу (Мр. 6:31). Соціальні аспекти зцілення також мають важливе значення. Ріс зазначає, що зцілення спільнот відбувалося в багатьох чудесах Ісуса, а також у його навчанні про прощення. Кожен з тих, кого Ісус воскресив, був повернутий до скорботної родини ³⁵.

Перша ключова риса Ісусового служіння – це співчуття. Ісус проявляє глибоку співчутливість до страждань хворих і одержимих, що є основою його зцілень. Це співчуття, яке не знає меж, є запорукою успішної служби, адже без нього його дії втратили б сенс. У традиції християнства співчуття є необхідним для служіння зцілення, що вимагає ризикувати своїм комфортом заради допомоги іншим ³⁶.

Другою важливою рисою є гнів Ісуса перед хворобами та смертю. У кількох випадках Ісус виявляє гнів на прояви зла, що вказує на його активну боротьбу проти страждання. Його гнів може бути викликаний усвідомленням тієї

³³ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 15.

³⁴ Lalfakmawia H. J. Jesus in the Synoptic Gospels. Sceptre, 2013. P. 103.

³⁵ Maragh A. L. The Healing Ministry of Jesus as Recorded in the Synoptic Gospels. Loma Linda University Electronic Theses, 2006. P. 7-8.

³⁶ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 16.

руйнівної сили, яку хвороби мають над людьми, або ж передчуттям власної смерті та страждання ³⁷.

Третя риса – доступність зцілень. Ісус лікує не лише тих, хто має релігійний статус, але й жінок, соціально відчужених осіб та чужинців. Це підкреслює універсальність його місії: зцілення доступне всім, без виключення. Церква покликана продовжувати цю традицію, служачи всім, особливо пригнобленим та маргіналізованим ³⁸.

Варто виокремити ще кілька вагомих аспектів. По-перше, хвороба може бути локалізована в тілі, в структурі та функціях органів. У таких випадках зцілення потребує фізичного втручання. По-друге, хвороба може впливати на тіло, але також на стосунки з іншими людьми, де лікування вимагає відновлення цих стосунків. Сучасна наука називає це психосоматичною хворобою. По-третє, хвороби можуть бути спричинені соціальним середовищем і космічними дисбалансами, де відновлення потребує не лише фізичного лікування, але й вирішення соціальних несправедливостей ³⁹.

Три аспекти служіння Ісуса до хворих і вмираючих варто відзначити. По-перше, Ісус визнавав вразливість хворих і їхню потребу в турботі. Він торкався хворих, як фізично, так і духовно, зцілюючи їх дотиком. По-друге, Ісус повертав відкинутих до суспільства, зцілюючи їх своїм словом і дотиком, спростовуючи думку, що хвороба є наслідком гріха. По-третє, Ісус підкреслював необхідність духовного зцілення. Паралітик, якого спустили через дах, спочатку отримав прощення гріхів, а чоловік біля купальні Віфезда був попереджений, щоб не грішити ⁴⁰.

У служінні Ісуса віра відіграє значну роль у зціленнях, що підкреслюється численними випадками в Євангеліях. Наприклад, жінка, що страждала від

³⁷ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. *Vision: A Journal for Church and Theology*. Vol. 22, № 1. 2021. P. 16-17.

³⁸ Там само. P. 17.

³⁹ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. *Sanyasa*, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 207-208.

⁴⁰ Maragh A. L. The Healing Ministry of Jesus as Recorded in the Synoptic Gospels. *Loma Linda University Electronic Theses*, 2006. P. 8-9.

кровотечі, демонструє виняткову віру, вважаючи, що дотик до його одягу здатен її зцілити. Її історія, описана в Євангелії від Марка, ілюструє, як віра не лише приводить до зцілення, але й є джерелом внутрішнього миру ⁴¹.

Євангелія переважно представляють Ісуса як цілителя, який істотно відрізняється від єврейських святих чоловіків і язичницьких цілителів, таких як Апполоній Тіанський. По-перше, для Ісуса зцілення було типовим для його служіння. По-друге, він акцентував увагу на важливості віри (пор. Мт 9:22; Мк 10:52; Лк 17:19). По-третє, Ісус здійснював зцілення безпосередньо, демонструючи владу Божого спасіння. Це також відрізняє Ісуса від його учнів, які проголошували зцілення в ім'я Ісуса (пор. Ді. 3:6, 16), оскільки саме він був джерелом зцілення (Ді. 14:14-15) ⁴².

Євангеліє від Луки більш чітко пов'язує три ключові теми: зцілення, проголошення царства Божого і падіння Сатани. У місії сімдесяти, що символізує розширення Церкви «Мир вам!» підкреслюють, що прийняття миру є умовою для отримання зцілення та царства Божого. Ця ідея відображає важливість взаємозв'язку між миром та зціленням, що є центральною частиною місії Ісуса. Євангелист Лука також зауважує, що лікування відбувається не лише для відновлення фізичного здоров'я, а є частиною Божого плану, що веде до перемоги над злом. Коли Ісус говорить, що бачив Сатану, що падає з неба, це символізує нову реальність, в якій царство Божого стає присутнім у світі ⁴³.

У Євангелії від Матея здоров'я представлено як комплексне поняття, що охоплює як фізичне, так і духовне благополуччя. Це відображає традиційні уявлення про хворобу, в яких фізичні страждання часто пов'язані зі духовними проблемами. Наприклад, в історії про зцілення прокаженого (Мт. 8:1-4) проказа не лише фізично ізолює, але й символізує духовну провину, що веде до фізичного

⁴¹ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 17-18.

⁴² Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 212.

⁴³ Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. Vision: A Journal for Church and Theology. Vol. 22, № 1. 2021. P. 20-21.

покарання. Аналогічно, в Мт. 9:32-33, німий отримує голос лише після вигнання демона, що підкреслює взаємозалежність фізичного і духовного здоров'я ⁴⁴.

У тексті Мт. 8:1-4 Ісус викликає соціальну революцію, взаємодіючи з прокаженим, чия присутність зазвичай викликала страх і відразу в суспільстві. Цей акт – дотик до прокаженого – є не лише фізичним зілєнням, а й символом виклику культурно визначеним очікуванням. У той час як дотик до прокаженого міг призвести до ритуальної нечистоти для Ісуса, він не виявляє жодного страху перед соціальним осудом. Дотик Ісуса до прокаженого демонструє його глибоке співчуття і готовність ризикувати власною репутацією заради благополуччя іншого. Його дії вказують на те, що потреби людини, яка страждає, є більш важливими, ніж дотримання суспільних норм. Ісус не лише зілєє прокаженого, але й закликає його до священика для підтвердження його очищення, що відкриває шлях до відновлення його місця в суспільстві ⁴⁵.

Історії про зілєння в Мт. переважно містяться у главах 8 та 9. Вони демонструють Ісуса як того, хто робить божественне благословення зілєння доступним для тих, хто знаходиться на периферії – прокаженого, раба римського офіцера, стару жінку, одержиму демонами, паралітика, збирача податків, молоду дівчину та сліпих. Ці зілєння також пояснюють зілєння як повернення до фізичного здоров'я, відновлення статусу в родині та громаді, упорядкування життя навколо Бога та відкидання демонічних сил ⁴⁶.

Зілєння прокаженого дозволяло йому знову отримати доступ до Бога та спільноти Божих людей (Мт. 8:1-4). Зілєння паралітика було еквівалентом прощення його гріхів (Мт. 9:2-8). Продовження благодаті Бога до збирачів податків і грішників ілюструвало роботу лікаря (Мт. 9:9-13), а відновлення зору символізувало віру (Мт. 9:27-31). Для Мт. розповіді про зілєння також підкреслюють, ким є Ісус, його христологічні предикати. Він є Месією, Господом

⁴⁴ Herrera A. Compassion for the Marginalized: How Jesus's Healing Ministry can be a Model for Christian Healthcare Professionals. 2019. P. 22.

⁴⁵ Там само. P. 27-28.

⁴⁶ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 213-214.

і Сином Давида (пор. 8:2; 9:27-31; 20:29-34). Вони також представляють місію Ісуса в контексті передбачення пророком Ісаєю нової ери (8:17; 11:4-5; Іс 35:6; 53:4; 61:1) ⁴⁷.

Євангеліст Матей підкреслює, що служіння Ісуса полягало у вченні, проголошенні Царства і зціленні кожної хвороби та недуги (пор. Мт. 4:23; 9:35). Ці два аспекти – навчання та зцілення – формують сутність його служіння, що свідчить про інтеграцію духовного і фізичного благополуччя. Зцілення Ісуса Христа також слугувало засобом для подолання культурних бар'єрів. Коли новини про його чудеса поширювалися, до нього приходили люди з різних соціальних верств. Наприклад, у випадку з римським сотником (Мт. 8:5-13), Ісус зцілює слугу, демонструючи, що його служіння не обмежується лише єврейською спільнотою. Це зцілення вказує на силу, що здатна знищити межі, які розділяють людей різного етнічного походження ⁴⁸.

У Євангелії від Марка служіння зцілення Ісуса стратегічно пов'язане з його посланням про хрест. Ісус іде на хрест як чудотворець, що підкреслює його роль як самовідданого Сина Божого. Марко представляє Ісуса не лише як цілителя, але й як того, хто приносить нове життя і зміст у життя людей, які страждають. Історії про зцілення в Марка мають також параболічну функцію. Наприклад, порівняння зцілення сліпого в Мр. 8:22-25 і зцілення Вартимея в Мр. 10:46-52 ілюструє метафоричне вживання зору і сліпоти як символів наявності або відсутності віри у його учнів. Це підкреслює важливість духовного бачення, яке Ісус прагне донести до своїх послідовників ⁴⁹.

Зцілення, описані в Євангелії від Марка, включають різноманітні недуги: гарячку (Мр. 1:29-31), проказу (Мр. 1:40-45), параліч (Мр. 2:1-12), суху руку (Мр. 3:1-6), смерть (Мр. 5:21-24, 35-43), менструальні порушення (Мр. 5:25-34), втрату слуху і мовний дефект (Мр. 7:31-37), а також сліпоту (Мр. 8:22-26; 10:46-

⁴⁷ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 214.

⁴⁸ Herrera A. Compassion for the Marginalized: How Jesus's Healing Ministry can be a Model for Christian Healthcare Professionals. 2019. P. 28-29.

⁴⁹ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 214-215.

52). Ці хвороби, на думку людей першого століття, впливали на всю сутність особи, що свідчить про глибоке розуміння людських страждань. Ісус, зцілюючи жінку з менструальними порушеннями, не лише знімав її статус «недоторканної», але й відновлював її повне членство у спільноті, надаючи сенс її життю. Це свідчить про те, як зцілення відновлює не лише фізичне здоров'я, але й соціальну і духовну ідентичність. Успіх Ісуса в виганянні демонів (Мр. 1:21-28; 3:20-30; 5:1-20; 7:24-30; 9:14-29; 9:38-40) демонструє його вищу силу над демонами та є свідченням того, що Царство Боже вже прийшло і присутнє в житті Ісуса. Це підкреслює важливість служіння Ісуса як цілителя не лише на фізичному, але й на духовному рівні ⁵⁰.

Однією з визначних рис терапевтичного служіння Ісуса Христа є те, що, керуючись співчуттям до хворих, він наділив своїх учнів владою для здійснення зцілень. У Мт. 10:1 Ісус надає дванадцятьом учням владу над нечистими духами і для лікування кожної хвороби та недуги. Це доручення виникає з глибокого співчуття Ісуса до народу, про що свідчить його реакція на натовпи, які приходять до нього (Мт. 9:36). Унікальним є те, що євангелист Матей спеціально вказує на очищення прокажених, що пов'язує цю вказівку з попереднім зціленням прокаженого (Мт. 8:1-4). Це не лише вказує на фізичне зцілення, але й на руйнування соціальних бар'єрів, що виключають певні групи людей. У такий спосіб Ісус наділяє учнів авторитетом не лише зцілювати, але й кидати виклик культурним нормам ⁵¹.

Ісус делегував Свій авторитет і владу зцілювати та виганяти демонів і Своїм апостолам (Мт. 10:1; Лк 9:1-11; 10:1-9; Мт. 28:18-20; Мр. 16:15-18; Ді.1:1-8). Огляд церковної історії, особливо перших чотирьох століть, показує, що християни продовжували це служіння зцілення, делеговане Ісусом. Доктор Ремсі МакМаллен, професор Єльського університету, пише як історик, що головною причиною вибухового зростання християнства в перші три століття

⁵⁰ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 215.

⁵¹ Herrera A. Compassion for the Marginalized: How Jesus's Healing Ministry can be a Model for Christian Healthcare Professionals. 2019. P. 29-31.

було насамперед те, що язичники були вражені тим, що християни зцілювали хворих і виганяли злих духів ⁵².

У Євангеліях часто спостерігається зв'язок між зціленням хворих і вигнанням демонів (пор. Мт. 8:16-17, Мк. 1:32-34, Лк. 6:17-19). Хоча сучасний розум має тенденцію розділяти ці дві дії, в середземноморському світі обидві вони розглядаються як симптоми втрати добробуту, що потребують лікування. У часи Ісуса люди мали великий страх перед демонами, і багато недуг, зокрема психічні хвороби та епілепсія, приписувалися злим духам. У книзі Товита хвороба розглядається як наслідок дій демонів. Коли Товит осліп, лікарі не змогли йому допомогти, і тільки риб'ячі органи стали засобом для відновлення зору та вигнання демонів (Тов. 2:10; 11:8).

Зцілення таких недуг сприймалося як перемога над Сатаною. Ісус переміг усі сили, які поневолили і відчужили людство, звільнивши його від усіх злих сил. Поведінка, що проявляється в насильстві (Мт. 8:28; Мк 5:1-5), неможливості говорити (Мт. 9:32) або чути (Мк. 9:25), сліпоті (Мт. 12:22), епілепсії (Лк. 9:39), а також психічних розладах (Мт. 17:15) вважалися результатом дій злих духів. Саме тому в Євангеліях ці випадки не просто зцілюються, а екзорцизуються (пор. Мк. 1:32). Першим месіанським вчинком Ісуса в Євангелії від Марка було вигнання демона (Мк. 1:21-27) ⁵³.

Історії про екзорцизм мають певну структуру, відому як «форма». Вона складається з опису демона, конфронтації з Ісусом, вигнання злих духів і реакції свідків (Мк. 1:23-27). Ісус не використовував жодних таємних технік для вигнання демонів; він просто вигнав духів силою свого Слова (пор. Мк. 3:21-30). У контексті суперечки про Вельзевула (Мк. 3:21-30) Ісус також пояснює значення екзорцизму, вказуючи на те, що його дія покладає кінець царству

⁵² Brown D. Introduction to the Healing Ministry of Jesus Christ. P. 1.

⁵³ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 219-220.

Сатани. Ісус зв'язав Сатану і знищив його владу, а царство зла було повністю розбите ⁵⁴.

Отже, терапевтичне служіння Ісуса Христа займає центральне місце в Новому Завіті та виходить далеко за межі простого фізичного зцілення. Аналіз євангельських текстів показує, що грецькі терміни акцентують увагу на цілісному відновленні людини – духовному, фізичному, емоційному та соціальному. Ключовими характеристиками терапевтичного служіння Христа є глибоке співчуття до страждених, гнів проти руйнівних сил хвороби та доступність зцілення для всіх соціальних верств. Приблизно п'ята частина євангельських текстів присвячена зціленням, що підкреслює їхню важливість у місії Ісуса. У синоптичних Євангеліях зцілення постає як знак присутності Божого Царства на землі та перемоги над злом.

У Євангелії від Матея зцілення відновлюють не лише фізичне здоров'я, але й соціальний статус, як у випадку з прокаженим (Мт. 8:1-4), а також символізують прощення гріхів, як у випадку з паралітиком (Мт. 9:2-8). Євангеліє від Марка стратегічно пов'язує зцілення з посланням про хрест, представляючи Ісуса як Сина Божого, який приносить нове життя стражденим. У Євангелії від Луки підкреслюється зв'язок між зціленням, проголошенням Божого Царства та падінням Сатани. Унікальною рисою терапевтичного служіння Христа є делегування цієї влади апостолам (Мт. 10:1; Лк. 9:1-11), що свідчить про продовження цієї місії через Церкву. Важливо відзначити, що Ісусове розуміння хвороби протистояло тогочасним уявленням, відкидаючи думку про хворобу як покарання за гріх та демонструючи Божу любов через зцілення.

⁵⁴ Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. Sanyasa, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 220.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕКСТІВ ПРО ТІЛЕСНЕ ЗЦІЛЕННЯ

Цей розділ присвячений детальному аналізу біблійних текстів, що описують тілесні зцілення, здійснені Ісусом. Ці історії є не просто розповідями про чудеса, а глибокими богословськими свідченнями про природу Божого Царства та Його втручання у людське життя. Ми зосередимося на ключових уривках, досліджуючи контекст, мету та значення кожного зцілення. Особлива увага буде приділена тому, як ці події розкривають владу Ісуса над хворобами та демонічними силами, а також їхній зв'язок із проголошенням Царства Божого. Цей аналіз допоможе нам краще зрозуміти визвольний аспект місії Ісуса та Його бажання відновити цілісність людини – як фізичну, так і духовну.

2.1. Зцілення прокажених та розслаблених у Лк. 5:12-16, 5:17-26, 6:6-11 та 17: 11-19

Євангелист Лука, будучи лікарем, з особливою увагою фіксує деталі чудесних зцілень Ісуса, що підтверджується його точним описом випадку з прокаженим (Лк. 5:12-16). Цей чоловік, «увесь у проказі» (Лк. 5:12), представляв крайній випадок шкірного захворювання, що в біблійні часи не обмежувалося лише сучасною хворобою Гансена. Проказа тоді символізувала нечистоту перед Богом і людьми, вимагаючи карантину та публічного вигукування «Нечистий!» Це призводило до повної соціальної ізоляції та матеріальної залежності, роблячи прокажених «живими мерцями» у суспільстві ⁵⁵.

⁵⁵ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 66.

Звернення прокаженого до Ісуса свідчить про його глибоке усвідомлення свого стану та віру у Спасителя як єдине джерело зцілення. Фраза «Господи, якщо ти хочеш, можеш мене зробити чистим» (Лк. 5:12) відображає розуміння не лише фізичної потреби в зціленні, а й духовної – в очищенні. Ця віра в абсолютну владу Христа над хворобою, яка в стародавньому світі вважалася невиліковною і навіть божественним покаранням, є ключовою. Подібне звернення демонструє визнання Ісуса як єдиного, хто може повернути прокаженому повноцінне життя та відновити його місце в суспільстві, надаючи йому надію на визволення від наслідків гріхопадіння ⁵⁶.

Проказа в біблійному контексті була чимось більшим, ніж просто хвороба; вона була символом ритуальної нечистоти і глибокого відлучення від суспільства. Згідно з книгою Левіт, прокажені були змушені жити в карантині (Лев. 13:46) і попереджати інших про свою присутність вигуками «Нечистий!». Це позбавляло їх будь-яких можливостей заробітку, залишаючи повністю залежними від милостині. Звернення прокаженого до Ісуса свідчить про його непохитну віру у силу Христа ⁵⁷.

Євангелист Лука часто згадує дотик Ісуса під час зцілень, що підкреслює Його турботу. Це особливо значуще, враховуючи традицію, яка стверджувала, що дотик до прокаженого робить людину нечистою (Лев. 14:46). Проте, Ісус не порушує культову систему, оскільки Його милосердя переважає суворе дотримання традиції, адже Він здатний змінити стан і Його служіння передбачає задоволення потреб страждених. Зцілення відбувається просто через вираження волі Ісуса та наказ очиститися. Інші звершують чудеса в ім'я та силою Ісуса, тоді як Ісус, як Єдинородний Син Божий, володіє цією силою в Собі. Його Божественність проявляється крізь завісу плоті в усіх Його чудесах. Миттєвість зцілення підкреслюється Лукою через використання слова «негайно», що демонструє повноту та беззаперечність чуда ⁵⁸.

⁵⁶ Biggs C. R. «Calling sinners»: Leprosy, Lameness, and Levi Luke 5:12-39. P.2-4.

⁵⁷ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 66-67.

⁵⁸ Uzowulu C. C. The Value of Human Person before Jesus: The Study of Luke 5:12-16. P. 213-214.

Важливо зазначити, що зцілення не завжди залежить від віри зціленого. Хоча чудеса, безперечно, мають на меті заохочувати віру як у свідків, так і у тих, хто отримує зцілення, в багатьох випадках віра не передувала чуду. Приклади включають слугу сотника, одержимих, дочку Яіра або сина вдови з Наїна. Це підкреслює, що чудеса завжди ґрунтуються виключно на волі Ісуса. Лука, на відміну від Марка, не акцентує на емоціях Ісуса, але Його дії яскраво демонструють співчуття. У цьому описі зцілення немає згадки про «очищення», лише про «зцілення», що може свідчити про більш стислий стиль Луки, зосереджений саме на фізичному відновленні. Богослов Шюрманн зазначає, що в розповіді відсутня «первосвященницька» обрядова мова, адже Ісус, хоча і є Месією та пророком, діє тут через безпосередню Божу силу, яка анулює і перевертає силу хвороби ⁵⁹.

Чоловік не сумнівався в здатності Ісуса зцілити, проте, ймовірно, вагався щодо Його бажання, оскільки всі інші уникали його дотику. Ісус, сповнений співчуття, простягнув руку і доторкнувся до чоловіка, промовляючи: «Хочу, очистись!». Це доторк не лише миттєво зцілив його, але й підкреслив безгрішність Ісуса, яка перетворювала нечистоту на чистоту. Наказ Ісуса зціленому чоловікові не розголошувати подію, а негайно йти до священика, був спрямований на виконання левітського закону. Цей закон передбачав складний ритуал очищення, що символізував смерть і воскресіння, включаючи жертвоприношення птахів та помазання. Цей обряд мав велике духовне значення і мала б стати офіційним свідченням зцілення перед священиками, що було б важливим підтвердженням влади Ісуса ⁶⁰.

Наказ Ісуса зціленому прокаженому «йди та покажись священикові» (Лк. 5:14) мав на меті його офіційне повернення до громади. Згідно з Мойсеєвим Законом, зокрема приписами книги Левіт (Лев. 14:2-57), особи з проказою вимагали офіційного доказу про зцілення перед тим, як їм дозволялося відновлювати контакти з людьми. Ця вимога не була простою рекомендацією, а

⁵⁹ Uzowulu C. C. The Value of Human Person before Jesus: The Study of Luke 5:12-16. P. 214-215.

⁶⁰ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 213.

обов'язковим розпорядженням, непокоря якому каралася, що свідчить про безумовну необхідність дотримання закону для примирення в Ізраїлі. Лука підкреслює, що Ісус, таким чином, не лише зцілює, але й підтверджує легітимність юридичних та культових процедур Закону ⁶¹.

Відповідно до священницького кодексу, процес примирення включав двоетапну церемонію: спершу ритуальне очищення, яке готувало зціленого до здійснення власне жертви в храмі. Ця церемонія, що слугувала свідченням для священників та всього Ізраїлю, підтверджувала, що людина, яка раніше була відчужена від громади та Божого завіту, тепер примирена. Жертви та ритуальні дії були відчутними засобами, що диференціювали процес примирення, і Лука підкреслює їхню важливість у своєму наративі. Це також відображає віру в те, що Бог надав молитви та жертви як шляхи до прощення та примирення, підтримуючи значення ритуальної дії в давньому Ізраїлі. Ісус не применшує ролі священників, які були навчені виконувати ці культові та соціокультурні завдання ⁶².

На відміну від євангелиста Марка, який акцентує на непослусі прокаженого та перешкодах для служіння Ісуса, євангелист Лука зосереджується на наслідках розголосу: значні натовпи людей почали збиратися, щоб шукати Ісуса. Це свідчить про розширення впливу Ісусової діяльності, що узгоджується з іншими узагальненнями Луки про Його служіння. Люди приходили з подвійною метою: слухати Його авторитетне вчення та бути зціленими від хвороб, що показує зв'язок між явленням сили та прагненням до слова Христа ⁶³.

Використання Лукою недоконаного виду дієслів «ширилася» і «збігалися» вказує на повторюваність цих подій, а не на одноразовий випадок. Це підкреслює зростаючу популярність Ісуса та безперервний потік людей, які шукали Його. Крім того, Лука урівноважує однобічну увагу до зцілень, наголошуючи на

⁶¹ Etukumana G. A. The reconciliation of lepers in Luke 5:12-15 and its implications for human dignity. *Reconciliation, Forgiveness and Violence in Africa. Stellenbosch: African Sun Media. 2020. P. 42.*

⁶² Там само. P. 42-43.

⁶³ Hoy B. A. An Exegesis of Luke 5:12-16 and its Relevance for Shaping Christian Attitude towards People Stigmatized by HIV and AIDS in Southern Africa. *South African Theological Seminary, 2015. P. 55-56.*

важливості «слухати і бути зціленим». Це відображає ширшу місію Ісуса, яка включала як проповідь, так і зцілення. «Почути» тут може мати фігуративний сенс – слухати Божий голос з розумінням, тоді як «вилікуватись» означає не медичне лікування, а реальне зцілення, що відбувається завдяки божественній силі та здібностям Ісуса ⁶⁴.

У заключній сцені наративу (Лк. 5:16) Лука розкриває важливий аспект служіння Ісуса: Його відхід у пустельні місця для молитви. На відміну від Марка, який пояснює це бажанням уникнути натовпів, Лука підкреслює молитовні пріоритети Ісуса. Недоконаний вид дієслів «відходив» та «молився» вказує на повторюваний характер цієї практики. Це є послідовною темою в Євангелії від Луки, який часто звертає увагу на постійне спілкування Ісуса з Отцем у молитві (наприклад, Лк. 3:21; 6:12; 9:18, 28–29; 11:1) ⁶⁵.

Розповідь Євангелиста Луки про зцілення розслабленого (Лк. 5:17-26), хоча і присутня в інших синоптичних Євангеліях, містить унікальні деталі. Однією з найважливіших є фраза: «І сила Господня була на ньому, щоб оздоровляти» (Лк. 5:17). Це твердження підкреслює, що здатність Ісуса зцілювати не була Його постійною, безумовною властивістю, а залежала від Божої волі. Воно вказує на те, що сила для зцілення походила від Отця, і що могли існувати обставини (наприклад, брак віри, як у Назареті), за яких ця сила не виявлялася в повному обсязі. Це додає загадковості до розуміння Божого діяння та застерігає від догматизму щодо питань зцілення ⁶⁶.

У цьому конкретному випадку сила була присутня, і її ефект перевищив просте фізичне зцілення. Вражаючим є спосіб, яким розслабленого доставили до Ісуса. Натовп був настільки великим, що пробратися крізь двері було неможливо. Тоді четверо друзів піднялися на дах будинку, зняли черепицю і спустили свого товариша прямо до ніг Ісуса. Це свідчить про надзвичайну віру та рішучість цих

⁶⁴ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 213-214.

⁶⁵ Hoy B. A. An Exegesis of Luke 5:12-16 and its Relevance for Shaping Christian Attitude towards People Stigmatized by HIV and AIDS in Southern Africa. South African Theological Seminary, 2015. P. 56-57.

⁶⁶ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 68.

людей. Сам факт, що вони пішли на такі незвичайні заходи, демонструє глибину їхньої віри, яка була помічена Ісусом ⁶⁷.

Помітивши їхню віру, Ісус, на подив присутніх, не починає з фізичного зцілення. Замість цього Він звертається до розслабленого зі словами: «Чоловіче, прощаються тобі твої гріхи» (Лк. 5:20). Дієслово, використане тут, вказує на доконаний, пасивний стан, що означає дію, виконану над чоловіком, яка має тривалий ефект. Це твердження підкреслює, що параліч чоловіка не був його першочерговою проблемою. Навпаки, гріх був головною перешкодою, яка заважала його повноцінному існуванню та могла загрожувати його вічній долі ⁶⁸.

На додаток до проблем з натовпом, фарисеї виступають серйозною перешкодою для зцілення розслабленого (Лк. 5:21). Їхня філософія «огорожі Закону» полягала у створенні додаткових правил, щоб уникнути порушення Божих заповідей. Наприклад, щоб не вживати ім'я Господа даремно, вони взагалі уникали його вимови. Ісус же, на відміну від їхніх традицій, вчив, що порушення Закону походить не лише із зовнішніх дій, але й із серця (Мт. 15:1). Це радикально відмінне тлумачення Закону, що знаходило своє виконання в Особі та ділах Самого Ісуса, викликало антагонізм з боку фарисеїв, які дотримувалися усних переказів своїх предків ⁶⁹.

Ситуація з розслабленим чоловіком була типовою для вигнанців того часу: він був відкинутим, жебраком і безнадійним, залежним від милості інших. Його параліч не тільки робив його безпорадним, але, можливо, також накладав тягар сорому та жалю, якщо він пов'язував свою хворобу з конкретними гріхами. Коли чоловіка принесли до Ісуса через дах, це вказувало на надзвичайну віру не лише його самого, а й його друзів, які подолали фізичні перешкоди, такі як натовп, щоб досягти Христа ⁷⁰.

Ісус, бачачи цю віру, спочатку виголошує: «Чоловіче, прощаються тобі твої гріхи» (Лк. 5:20). Це викликає німу реакцію у фарисеїв і вчителів Закону, які

⁶⁷ Biggs C. R. «Calling sinners»: Leprosy, Lameness, and Levi Luke 5:12-39. P.6-7.

⁶⁸ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 214-215.

⁶⁹ Biggs C. R. «Calling sinners»: Leprosy, Lameness, and Levi Luke 5:12-39. P. 7.

⁷⁰ Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 5:17-26. P. 5-6.

думають: «Хто це такий, що говорить богохульства? Хто може гріхи відпускати, крім одного Бога?» (Лк. 5:21). Це ключовий момент: якщо Ісус прощає гріхи, Він або богохульник, або Він є Богом. Хоча Біблія вчить, що гріх є коренем усіх хвороб і страждань, вона не стверджує, що конкретний гріх обов'язково викликає конкретну хворобу (Йн. 9). Однак, в цьому випадку, для чоловіка прощення гріхів було першочерговою і найважливішою потребою перед Богом, що має пріоритет над фізичним зціленням ⁷¹.

На виклик фарисеїв Ісус відповідає логічно: «Що легше, сказати: Відпускаються тобі твої гріхи, — чи сказати: Встань і ходи?» (Лк. 5:23). Простити гріхи легше, оскільки це не можна перевірити візуально, на відміну від фізичного зцілення. Ісус, знаючи їхні думки, робить це, щоб показати, що Син Людський має владу прощати гріхи. Таким чином, Він демонструє свою рівність з Отцем у владі та силі ⁷².

Декларація Ісуса про відпущення гріхів розслабленому викликала різку негативну реакцію серед релігійних лідерів. Важливо, що Ісус не просто «прощає» гріхи в буквальному сенсі, як це робить людина, коли їй завдано шкоди. Натомість, Він декларує Боже прощення щодо гріхів, скоєних проти Бога. Це означало, що Ісус присвоював собі божественний авторитет, який, на думку фарисеїв, Бог Отець нікому не делегував. Для них це було богохульством, що за єврейським законом каралося смертю через побиття камінням. Цей епізод стає провісником майбутніх звинувачень, які призведуть Ісуса до розп'яття ⁷³.

Ісус, усвідомлюючи їхні заперечення, кидає їм виклик, використовуючи традиційний для книжників того часу аргументаційний шаблон «легкого/важкого». Він заявляє, що Його здатність здійснити невидиме духовне зцілення (важке) пов'язана з Його здатністю здійснити видиме фізичне зцілення (легке). Якщо Він не міг би зробити видиме чудо, то й невидиме духовне диво не відбулося б. Ісус ставить Свою достовірність на карту не лише перед ворогами,

⁷¹ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 69.

⁷² Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 215.

⁷³ Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 5:17-26. P. 6.

а й перед усією присутньою юрбою. Його претензія додатково ґрунтувалася на тому, що Він є Сином Людським – терміном, що мав месіанське значення вже близько трьох століть ⁷⁴.

Справжня віра, що проявляється в діях, є фундаментальною, тоді як поверхнева віра, яка не спонукає до активності, є неефективною, як це підкреслює Як. 2:14-26. Прощення гріхів є основою духовного зцілення. Без вирішення питання нашої гріховності перед праведним Богом, вічна погибель є неминучою. Це пріоритет, який Ісус чітко встановив, прощаючи гріхи розслабленому до фізичного зцілення. Незабутній вплив зцілення розслабленого відображається у реакції як самої зціленої людини, так і свідків. Лука найбільш детально описує цей вплив. Розслаблений, щойно отримавши слова зцілення, негайно встав, взяв своє ліжко і пішов додому, прославляючи Бога (Лк. 5:25). Ця дія була очевидним доказом того, ким Ісус себе називав. Роки залежності та немочі залишилися в минулому; тепер він був вільний, здатний самостійно дбати про себе ⁷⁵.

Переходячи до зцілення сухорукого чоловіка у синагозі (Лк. 6:6-11), варто відзначити особливості Луки в описі цієї події, що також згадується в Мт. та Мр. Євангелист Лука не вказує точного місця дії, хоча деякі коментатори припускають Капернаум. Однак, що є більш тривожним, це мотиви фарисеїв та вчителів Закону, які прийшли до синагоги того суботнього дня не для поклоніння, а з єдиною метою — шпигувати за Ісусом та знайти привід для звинувачення. Присутність людини з сухою рукою стала для них зручним об'єктом для спостереження за діями Христа. Лука, як лікар, вказує на суху руку, описуючи стан, що, ймовірно, був формою м'язової атрофії, подібної до засохлої рослини чи деревини ⁷⁶.

Ісус, усвідомлюючи вороже ставлення релігійних лідерів, сам звертається до них, ставлячи запитання: «Питаю вас Чи годиться в суботу добро чинити, чи

⁷⁴ Biggs C. R. «Calling sinners»: Leprosy, Lameness, and Levi Luke 5:12-39. P. 8-9.

⁷⁵ Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 5:17-26. P. 7.

⁷⁶ Precept A. Luke 6 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-6-commentary> (дата звернення: 26.06.2025)

зло робити Спаси життя, чи погубити» (Лк. 6:9). Це питання протиставляє дві фундаментальні дії, викриваючи лицемірство фарисеїв, які шукали приводу звинуватити Ісуса у порушенні суботи, тоді як самі готувалися до злого вчинку. Попри розбіжності у формулюванні в синоптичних Євангеліях, суть залишається незмінною: дія Ісуса зцілити була законнішою та богоугоднішою, ніж мовчазна змова Його противників. Коли Ісус наказує чоловікові простягнути його засохлу руку, Він вимагає від нього неможливого. Проте творче Слово Ісуса наділяє чоловіка здатністю зробити те, чого він не міг раніше. Влада Божого Слова, виголошеного Ісусом, проявляється миттєво, дозволяючи чоловікові повністю відновити функцію руки. Цей акт не потребує фізичного дотику, підтверджуючи, що сама сила Божого Слова є достатньою для зцілення ⁷⁷.

Інцидент зцілення сухорукого чоловіка у синагозі є черговим свідченням панування Ісуса над Суботою та Його божественності. Ця подія, ймовірно, сталася незабаром після випадку на зерновому полі, де Ісус вже проголосив Себе Господом Суботи, що було рівнозначно заяві про Його божественність. У цьому контексті зцілення не просто демонструє Його владу, але й аутентифікує її. Важливо, що навчання було пріоритетом Ісуса в Його служінні, а зцілення, хоча й численні, були вторинними, слугуючи підтвердженням Його авторитету та божественності, а не самоціллю. Трагічно, що, попри велику кількість фізичних зцілень, лише невелика частина людей прийняла Його для духовного зцілення ⁷⁸.

Одразу після зцілення сухорукого чоловіка, замість очікуваної радості та хвали Богу, фарисеї та вчителі Закону «наповнилися люті» (Лк. 6:11). Ця лют, описана грецьким словом *apoia*, означає не просто гнів, а безглузде, ірраціональне шаленство, що свідчить про їхнє втрачене розуміння істини. Вони були настільки засліплені своїм гнівом та гординею, що їхній розум був затьмарений, не даючи їм розпізнати Божу дію. Цей епізод слугує яскравим контрастом: зцілений чоловік був наповнений вдячністю та дивом, тоді як його противники – нестямною злістю. Їхня лют була не випадковою, а наслідком

⁷⁷ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 75-76.

⁷⁸ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 217.

глибоко вкоріненої ненависті до Ісуса, який викривав їхнє лицемірство та обмежувальні, людські традиції. Ця ситуація підкреслює принцип: те, чим людина наповнена, те і контролює її – чи то Дух Святий, що веде до праведних вчинків, чи то лють, що штовхає на гріховні дії ⁷⁹.

Зцілення десяти прокажених, описане в Лк 17:11-19, сталося під час подорожі Ісуса між Самарією та Галілеєю, хоча точна хронологія цієї події в наративі Луки викликає питання у біблеїстів. Важливим є контекст: прокажені, згідно з Мойсеєвим Законом, були вигнанцями суспільства, змушеними жити поза поселеннями і попереджати про свою нечистоту. Коли десять прокажених побачили Ісуса, вони здалеку гукали до Нього: «Ісусе, Наставнику, змилуйся над нами!» Використання слова «Наставник» є характерним лише для Євангелія від Луки і підкреслює їхню глибоку повагу та визнання Його авторитету. У відповідь Ісус не торкнувся їх і не розмовляв з ними довго, а просто наказав: «Ідіть та покажіться священикам». Це був акт віри та послуху, оскільки зцілення відбулося не миттєво, а по дорозі, коли вони вже рухалися, виконуючи Його вказівку. Це демонструє, що зцілення було результатом їхньої віри та слухняності Божому Слову, яке діяло негайно, незважаючи на відсутність видимих ознак зцілення на початковому етапі ⁸⁰.

Наказ Ісуса зціленим прокаженим показатися священикам не був випадковим. Він підтверджував авторитет і функції священиків згідно з Мойсеєвим Законом. Священики відігравали ключову роль не лише у ритуалах, але й у житті громади, засвідчуючи здоров'я та дозволяючи тим, хто одужав від прокази, повернутися до суспільного життя. Їхня функція полягала не в зціленні, а в офіційному визнанні зцілення та проведенні очисних обрядів, які символізували відновлення людини в громаді. Таким чином, Ісус не лише зцілював, а й шанував встановлений порядок, показуючи, що Його дія не суперечить Закону, а доповнює його, повертаючи людей до повноцінного життя

⁷⁹ Precept A. Luke 6 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-6-commentary> (дата звернення: 26.06.2025)

⁸⁰ Tejere E. D. The Significance of the Priest in the Healing of the Ten Lepers: A Contextual Interpretation of Luke 17:12-14. *Research Journal of Humanities and Cultural Studies*. 2023. Vol. 9, № 1. P. 71-73.

як фізично, так і соціально. Використання множини «священикам» також може вказувати на те, що прокажені могли йти до найближчого священика, а не лише до конкретного місця ⁸¹.

Всі десять прокажених пережили миттєве зцілення під час їхньої подорожі до священиків, щоб отримати засвідчення чистоти та пройти відповідний ритуал. Цей ритуал, що включав використання двох птахів (один вбитий, інший відпущений), символізував смерть і воскресіння, що є глибоким прообразом Месії. Однак, незважаючи на однакове чудо, лише один із зцілених, самарянин, повернувся, щоб подякувати Ісусові, прославляючи Бога. Це викликало розчарування Ісуса щодо решти дев'яти, які не виявили вдячності. Цей епізод слугує потужним ілюстрацією людської невдячності: багато хто отримує Божі благословення, але лише небагато повертаються, щоб висловити подяку ⁸².

Євангеліє від Луки часто називають «Євангелієм милосердя», і історія про десятиох прокажених яскраво ілюструє цю центральну тему. Лука, можливо, завдяки своєму неєврейському походженню та опосередкованому знайомству з Ісусом, особливо наголошує на всеосяжному характері Божого милосердя, що поширюється на всіх, незалежно від їхнього соціального статусу, походження чи навіть раси. Те, що саме самарянин – представник групи, яку юдеї зневажали – виявився єдиним, хто повернувся подякувати, підкреслює універсальність милосердя Божого Царства. Це показує, що Божа благодать доступна не лише тим, хто вважає себе «гідним» чи «обраним», але й тим, хто визнає свою потребу і відповідає вдячністю ⁸³.

Отже, зцілення прокажених і розслаблених у Євангелії від Луки (у Лк. 5:12-16, 5:17-26, 6:6-11 та 17:11-19) розкриває багатогранність служіння Ісуса, що виходить за рамки простого фізичного зцілення. Лука, як лікар, детально описує ці чудеса, підкреслюючи їхнє глибоке духовне та соціальне значення. Присутність прокази, що символізувала нечистоту та вигнання, і паралічу, що

⁸¹ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 201-203.

⁸² Tejere E. D. The Significance of the Priest in the Healing of the Ten Lepers: A Contextual Interpretation of Luke 17:12-14. *Research Journal of Humanities and Cultural Studies*. 2023. Vol. 9, № 1. P. 73-74.

⁸³ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 255-256.

відображав безпорадність, дає Ісусу нагоду продемонструвати Свою божественну владу та милосердя. Його дотик до прокаженого руйнує традиційні бар'єри, перетворюючи нечистоту на чистоту, а здатність прощати гріхи розслабленому показує, що духовне зцілення має пріоритет над фізичним. Ці акти вимагають від зцілених віри та послуху, як у випадку з десятима прокаженими, які отримують зцілення по дорозі до священників, довіряючись Його слову.

Однак ці події також викривають лицемірство та жорстокість релігійних лідерів, які, замість радості, сповнюються люті, коли Ісус зцілює в суботу. Це протистояння підкреслює, що Ісус є Господом Суботи, і Його дія відповідає волі Отця. Незважаючи на загальне зцілення десяти прокажених, лише самарянин повертається, щоб подякувати, що слугує потужним уроком про людську невдячність та універсальність Божої благодаті, яка доступна всім, незалежно від походження. Таким чином, Лука не лише показує чудеса Ісуса, а й глибоко розкриває їхнє значення для формування справжнього учнівства та розуміння Божого Царства.

2.2. Воскресіння та оздоровлення в суботу в Лк. 7:11-23, 8:40-56 та 13:10-17

Історія воскресіння сина вдови з Наїна (Лк. 7:11-17) є унікальним епізодом в Євангелії від Луки, що яскраво демонструє як безмежне співчуття Ісуса, так і Його божественну владу над самою смертю. Подія відбувається, коли Ісус зустрічає похоронну процесію: мати-вдова втратила єдиного сина, що ставило її в украй відчайдушне становище в тогочасному суспільстві. На відміну від інших чудес, тут немає прохання про зцілення; Ісус діє виключно з власної ініціативи, зворушений горем жінки. Це підкреслює Його активне милосердя, що спонукає

до негайної дії, показуючи, що Його турбота виходить за рамки очікувань і звертається до найглибших людських страждань⁸⁴.

Лука майстерно пов'язує це чудо з попередніми воскресіннями в Старому Заповіті, здійсненими пророками Іллею та Єлисеєм, що було добре відомо тогочасним слухачам. Паралелі між історією Іллі та сина вдови із Сарепти (1 Цар. 17) є вражаючими: обидва пророки зустрічають вдову з померлим сином, і обидва повертають його до життя. Однак, Ісус діє з набагато більшою легкістю та безпосередністю: Він просто торкається нош і наказує юнакові встати, тоді як Ілля молиться і простягається над дитиною. Це ключова відмінність, яка підкреслює унікальний божественний авторитет Ісуса, що діє власною силою, а не через благання до Бога⁸⁵.

У Лк 17:13 бачимо, що коли Ісус «зглянувся над нею». Грецьке слово, перекладене як «зглянутися», походить від кореня, що означає зворушення внутрішніх органів (серце, печінка, легені). Це вказує на фізичний ефект емоції, буквально, що Ісус відчув її біль глибоко всередині, Його реакція була вісцеральною. Це не просто зовнішній прояв жалості, а глибока, внутрішня, фізична відповідь на страждання жінки. На відміну від людського співчуття, яке часто змішане з гріхом і може бути обмеженим, співчуття Ісуса було досконалим, тому що Він безгрішний. Він відчуває найбільший біль і найбільше горе, тому що Його любов не заплямована гріхом. Чим більше ми любимо, тим більше болю відчуваємо від втрати, і любов Ісуса, не зіпсована гріхом, дозволяє Йому відчувати страждання найгостріше. Це спонукає нас до глибшої любові, адже наша здатність до співчуття прямо пропорційна нашій здатності любити⁸⁶.

Негайна реакція натовпу на це чудо була сумішшю страху та прославлення Бога. Люди вигукували: «Великий пророк устав між нами», і «Бог навідався до народу свого.» (Лк. 7:16). Ці вислови вказують на те, що свідки події розпізнали в Ісусі не просто чудотворця, а виняткового посланця Божого, можливо, навіть

⁸⁴ Jatau P. D. A Hermeneutical Study of the Compassion of Jesus (Luke 7:11-17) in a Nigerian Society Plagued by Corona Virus. 2024. P. 2-3.

⁸⁵ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 222.

⁸⁶ Yee E. Rediscover Jesus Part 17: Jesus and Death. Luke 7:11-17. Sunday Celebration. 2022. P. 6.

Месію, на якого чекав Ізраїль. Воскресіння з мертвих було найвищим проявом божественної сили, яка перевершувала всі інші чудеса і служила потужним свідченням того, що в особі Ісуса діє сам Бог. Ця подія утверджує Ісуса як того, хто має владу над життям і смертю ⁸⁷.

Розповідь Луки про Наїн має особливий «старозавітний» відтінок завдяки використанню семітських лінгвістичних конструкцій. Місцевість події – стародавній Наїн, що розташований за чотири милі на південний схід від Назарета, — має символічне значення. Він знаходиться неподалік від Шунема, де Єлисей також воскресив сина шунамітянки (2 Царів 4:18-37). Це географічне сусідство посилює паралелі між Ісусом та великими старозавітними пророками. За міською брамою Ісус зустрічає похоронну процесію: юнака, названого «єдиним сином» вдови. Втрата сина для вдови означала не лише особисту трагедію, а й економічну катастрофу, адже він, імовірно, був її єдиною опорою, підкреслюючи її відчайдушне становище ⁸⁸.

Текст Лк. 7:11-17 розмірковує про універсальну природу смерті, стверджуючи, що смерть залишається найстрашнішою трагедією, яка продовжує забирати все, що ми любимо: близьких, наше здоров'я, навички, розум, володіння. Якщо вірити, що це життя – все, що є, то думки про смерть викликають лише страх і стрес, адже це постійне нагадування про неминучу втрату всього. Навіть якщо вірити в загробне життя, багато хто сумнівається, чи були вони «достатньо хорошими» для спасіння, що також викликає страх і жаль. Таким чином, у цих сценаріях люди, як правило, намагаються не думати про смерть. Проте, Ісус пропонує інший підхід: Він закликає нас більше думати про смерть і про те, у що ми віримо, бо саме це приносить справжню втіху ⁸⁹.

Після дотику до нош, що зупинив похоронну процесію, Ісус вимовив владні слова: «Юначе, кажу тобі, встань!». Це був прямий наказ до мертвого, і юнак негайно «підвівся і почав говорити» (Лк. 7:15). Цей спосіб воскресіння є

⁸⁷ Jatau P. D. A Hermeneutical Study of the Compassion of Jesus (Luke 7:11-17) in a Nigerian Society Plagued by Corona Virus. 2024. P. 3-4.

⁸⁸ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 222-223.

⁸⁹ Yee E. Rediscover Jesus Part 17: Jesus and Death. Luke 7:11-17. Sunday Celebration. 2022. P. 5-6.

характерним для Ісуса – Він завжди воскрешав мертвих Своїм словом. Це підкреслює величезну силу Божого слова, яка створила всесвіт. Воскресіння юнака не тільки принесло величезну радість його матері, але й повністю відновило її життя в громаді. Вона вже не була бідною вдовою без засобів до існування чи соціальною вигнанкою, оскільки її син, який, імовірно, був її єдиним годувальником, повернувся до життя. Таким чином, відновлення життя сина стало відновленням самого життя матері, що є символом того, як Ісус через Свою безмежну благодать відновлює все, що здається втраченим ⁹⁰.

Зустріч з вдовою в Наїні демонструє спонтанність Ісусового співчуття, яке не вимагає вираження віри ні від вдови, ні від співчуваючих. На відміну від попередньої історії про сотника, де Ісус вихваляв його віру, воскресіння сина вдови є безумовним актом. Ісус жаліє її «за те, ким вона була, а не за те, що вона могла зробити». Її віра не була передумовою для божественної дії. Її глибокий смуток як матері зворушує Ісуса, спонукаючи Його до чуда воскресіння. Використання Ісусом фрази «Не плач» було не просто втіхою, а обіцянкою усунути причину її сліз, чого не могли зробити інші. Це підкреслює Його унікальну здатність вирішувати корінь страждань ⁹¹.

У цій історії Лука вперше називає Ісуса «Господь» (ho Kurios) в контексті Його божественної влади, а не просто як шанобливе звернення. Цей титул, що часто використовувався для Бога в Старому Заповіті як Автора життя, захисника та покровителя вдів, тут застосовується до Ісуса саме перед тим, як Він повертає молодого чоловіка до життя. Це підкреслює, що Ісус є Господом життя і смерті, здатним дарувати життя знову, керований Своїм співчуттям. Його дотик до нош, що, згідно із Законом, спричинив би ритуальну нечистоту, демонструє, що для Ісуса милосердя і зцілення важливіші за дотримання формальних правил, показуючи Його повну владу ⁹².

⁹⁰ Precept A. Luke 7 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-7-commentary> (дата звернення: 26.06.2025).

⁹¹ Jatau P. D. A Hermeneutical Study of the Compassion of Jesus (Luke 7:11-17) in a Nigerian Society Plagued by Corona Virus. 2024. P. 5-6.

⁹² Yee E. Rediscover Jesus Part 17: Jesus and Death. Luke 7:11-17. Sunday Celebration. 2022. P. 6-7.

Текст Лк. 7:16-17 описують безпосередню реакцію натовпу на чудо воскресіння сина вдови. Люди були вражені, і їхня реакція була двоякою, але глибоко значущою. Це вказує на те, що вони бачили в Ісусі фігуру, подібну до старозавітних пророків, таких як Ілля чи Єлісей, які також здійснювали воскресіння з мертвих. Це було найвище визнання Його як чудотворця та посланця Божого на той час. Вони сказали: «Бог навідався до народу свого» Ця фраза є ще глибшою. Вона відображає старозавітну концепцію відвідин Богом Свого народу, що часто означало божественне втручання, як для суду, так і для спасіння та благословення ⁹³.

Зцілення сина вдови з Наїна в Луки 7:11-17 є яскравим підтвердженням того, що Ісус Христос прийшов, щоб радикально вирішити проблему смерті, яка є кінцевим наслідком гріха. Через Свою смерть на хресті та воскресіння Ісус подолав смерть, пропонуючи тим, хто вірить у Нього, участь у Своєму воскреслому житті. Отці Церкви бачили в цій історії глибокий символізм: вдова, яка плаче за своїм сином, уособлює Церкву, що, подібно до вдови після смерті свого Господа, оплакує своїх дітей, які духовно померли через смертний гріх і прямують до загибелі. Чудо Ісуса повертає сина матері до життя, що не лише відновлює її сім'ю, але й повертає її до повноцінного життя в суспільстві. Без сина вона, як вдова, втрачала б голос і підтримку, стикаючись з крайньою бідністю. Ініціатива зцілення виходить від Ісуса, що підкреслює Його безкорисливе милосердя, яке не чекає прохання ⁹⁴.

Варто зауважити, що хоч чудеса Ісуса і приносили користь їхнім одержувачам, демонструючи Його співчуття до людства, їхньою головною метою було підтвердження Його заяви бути божественним Сином Божим. Це важливий аспект, який не був так явно висвітлений раніше. Ісус показував Свою владу над природою (заспокоєння бурі, годування п'яти тисяч), над хворобами (зцілення різних недуг), над сатаною (вигнання демонів). Проте, найбільш

⁹³ Precept A. Luke 7 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-7-commentary> (дата звернення: 26.06.2025).

⁹⁴ Jatau P. D. A Hermeneutical Study of the Compassion of Jesus (Luke 7:11-17) in a Nigerian Society Plagued by Corona Virus. 2024. P. 6-7.

вражаючі сцени – це ті, де Він демонстрував Свою владу над смертю, воскрешаючи людей до життя. Воскресіння сина вдови з Наїна є одним із таких глибоких прикладів, який слугує потужним свідченням Його божественного статусу та месіанської місії ⁹⁵.

У наступному уривку (Лк. 8:40-56) натовп з радістю вітає Ісуса після Його повернення (Лк. 8:40), що контрастує зі страхом деяких після попереднього чуда (Лк. 8:37), і це вказує на зростання слави Ісуса далеко за межами Ізраїлю. Важливо зазначити, що, хоча натовп спочатку очікує Його з нетерпінням, деякі з них наприкінці історії будуть насміхатися з Нього (Лк. 8:53), виявляючи свою невіру на противагу тим, хто має справжню віру і бачить явлення Царства Божого в особі та ділах Христа. Яір, начальник синагоги, є ключовою фігурою в цьому уривку. Він представляє тих важливих людей в Ізраїлі, які повіряють в Ісуса як Месію, незалежно від їхнього статусу у світі чи в релігійних колах. Начальник синагоги був шанованою особою, відповідальною за організацію богослужінь, читання Закону та навчання заповідей ⁹⁶.

Дія Яіра, який падає до ніг Ісуса і благає Його (Лк. 8:41), є значущим вираженням його віри та смирення. Цей жест, який також виконували демонський чоловік та жінка з кровотечею, є правильною реакцією на присутність Божого Царя і Його Царства в Ісусі. Падіння на коліна символізує поклоніння та покору. Ситуація з 12-річною, єдиною дочкою Яіра, яка почала вмирати, створює надзвичайну терміновість. Для батька це було джерелом величезної нервозності та страху. Яір вірив, що Ісус може зцілити хворих, але ще не усвідомлював Його здатності воскрешати мертвих (Лк. 8:49). Проте, у Божому суверенітеті, виникає несподівана перешкода: натовп тисне на Ісуса, і відбувається інше зцілення (жінки з кровотечею), що затримує Його прибуття до дочки Яіра ⁹⁷.

⁹⁵ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 94-97.

⁹⁶ Biggs C. Jesus the divine healer Luke 8:40-56. P. 3-5.

⁹⁷ Stegmann R., Toit N. B. D. A textured reading of well-being: an interdisciplinary consideration of Luke 8:40-56. *Journal of Early Christian History*. 2012. Vol. 2., № 2. P. 123-125.

Жінка з кровотечею яскраво ілюструє категорію «бідних», яким Ісус прийшов проголосити Добру Новину. Це не лише про тих, хто бідний матеріально, але й про тих, хто не має соціального статусу, влади, сили чи засобів, щоб допомогти собі. Вона була настільки знедоленою, що відповідала пророчому опису «бідних» у проповіді Ісуса. Марія співала, що Бог «Скинув могутніх з престолів, підняв угору смиренних» (Лк. 1:52), а Ісус у Луки 4:18 заявляє, що Дух Господній помазав Його «нести Добру Новину бідним». Благословення, проголошені бідним (Лк. 6:20) і згадані в Його відповіді Івану (Лк. 7:22), підкреслюють, що Царство Боже належить саме таким, як вона – тим, хто повністю залежить від Божої милості ⁹⁸.

Система чистоти не просто визначала ритуальний статус, але й мала глибокі соціальні та економічні наслідки. Хвора людина вважалася «нечистим тілом», що виходило за рамки встановленого порядку, і тому їй необхідно було відокремити від основного суспільства. Оскільки в першостолітньому середземноморському контексті особистість була «групово-орієнтованою», нездатність виконувати свою роль у суспільстві (що завжди визначалася груповими цілями) становила серйозну загрозу як для хворого, так і для громади. Крім того, це мало економічний вимір: ізоляція через хворобу (сприйману як нечистоту) означала нездатність підтримувати економічну стабільність. Більше того, хворі часто таврувалися як «грішники», які не дотримувалися правил чистоти, що посилювало їхню маргіналізацію ⁹⁹.

Запитання Ісуса: «Хто доторкнувся Мене?» (Лк. 8:45), хоча здається, що Він не знає, насправді має на меті вивести жінку на світло і публічно підтвердити її віру та зцілення. Він відчував, що сила вийшла з Нього (Лк. 8:46), що вказує на те, що Його сила не тече випадково, а цілеспрямовано до тих, хто має віру. Петро, здивований кількістю людей у натовпі, не розуміє важливості цього запитання.

⁹⁸ Biggs C. Jesus the divine healer Luke 8:40-56. P.6-9.

⁹⁹ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 230-231.

Проте Ісус прагне, щоб ця жінка, яка шукала Його з вірою, була виведена з таємниці ¹⁰⁰.

Жінка підходить до Ісуса тремтячи, зі страхом, що Він її засудить за порушення закону, але її віра перемагає страх. Вона публічно, в присутності всього натовпу, розповідає, чому доторкнулася до Нього і як миттєво була зцілена. Ця жінка, яка колись жила в хворобливій ізоляції без надії, тепер перетворюється на публічного свідка спасіння, що знаходиться лише в Ісусі Христі. Це показує, як зустріч з Ісусом може перетворити таємну віру на сміливе і явне свідчення, змінюючи життя від сорому до проголошення надії. Ісус звертається до неї зі словами: «Дочко, віра твоя спасла тебе, йди в мирі» (Лк. 8:48). Це не просто фізичне зцілення, а цілісне відновлення – її здоров'я відновлено, але що важливіше, вона відновлена до спілкування з Богом і до видимої спільноти віруючих через віру в Ісуса Христа ¹⁰¹.

Після того, як дочка Яіра помирає, і люди кажуть: «не турбуй більш Учителя» (Лк. 8:49), Ісус звертається до Яіра зі словами: «Не бійся, тільки віруй, і вона спасеться» (Лк. 8:50). Замість страху, який є природною реакцією безпорадних істот, Ісус закликає до віри в Нього Самого, а не в абстрактну віру. Це нагадує нам, що неважливо, наскільки мала наша віра, важливо, що Він Великий і вірний, і Він ніколи не покине Своїх людей ¹⁰².

Ісус входить до будинку Яіра, взявши з Собою лише трьох Своїх найближчих учнів (Петра, Якова та Івана), які стануть свідками Його Воскресіння. Перед тим, як воскресити дівчинку, Ісус заявляє: «вона не вмерла, вона тільки спить» (Лк. 8:52). Це твердження є важливою богословською концепцією, яка відображає біблійне розуміння смерті для віруючих. Для Христа, смерть Його народу – це лише тимчасовий сон, а не остаточне знищення.

¹⁰⁰ Biggs C. Jesus the divine healer Luke 8:40-56. P. 9-10.

¹⁰¹ Stegmann R., Toit N. B. D. A textured reading of well-being: an interdisciplinary consideration of Luke 8:40-56. *Journal of Early Christian History*. 2012. Vol. 2., № 2. P. 140-141.

¹⁰² Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 231-232.

Смерть увійшла у світ через гріх, але в Христі вона перетворилася з кінця на тимчасову розлуку ¹⁰³.

У Луки 13:10-17 Ісус зцілює жінку в синагозі в суботу. Цей епізод є останнім із чотирьох появ Ісуса в синагозі в суботу, зафіксованих Лукою, причому три останні зосереджені на зціленнях. У синагозі Ісус звільняє «дочку Авраама» від сатанинського рабства (Лк. 13:16). Важливо, що в обох випадках – у першій і останній появі в синагозі – єврейські лідери залишаються твердими у своєму ставленні до служіння Ісуса, що вказує на їхнє нерозуміння Його месіанської ролі та її справжнього значення ¹⁰⁴.

Ісус, навчаючи в синагозі, помітив хвору жінку, яка була зв'язана духом немочі протягом вісімнадцяти років. Лука чітко вказує на джерело її страждань: це була не просто фізична недуга, а результат демонічного впливу або, як мінімум, кінцевої відповідальності Сатани за всі людські страждання, що суперечать Божому творінню. Її стан був описаний як «скорчена», нездатна випрямитися, що свідчить про серйозність її хвороби. Ісус недвозначно приписує причину її хвороби зв'язуванню Сатаною. Це підкреслює, що зцілення Ісуса є не лише фізичним, але й визволенням від духовного рабства, яке є коренем людських нещасть ¹⁰⁵.

Деякі дослідники припускали, що стан жінки міг бути істеричним параплегією. Проте, розповідь не містить жодних ознак паралічу нижніх кінцівок, адже вона могла відвідувати синагогу. Хоча не виключено, що її стан міг початися як істеричний прояв, але після вісімнадцяти років нерухомості відбулися б незворотні фізичні зміни в м'язах, кістках і суглобах – атрофія м'язів, тугорухливість суглобів, демінералізація кісток. Ці зміни унеможлилювали б миттєве зцілення природними засобами. Це є важливим аргументом проти психоневротичної теорії зцілювальних чудес Ісуса, оскільки її зцілення не було

¹⁰³ Biggs C. Jesus the divine healer Luke 8:40-56. P. 12-14.

¹⁰⁴ Nwaomah S. M. The Sabbath in Luke 13:10-17. *The Sabbath and the Bible. Theological Symposium*. Vol. 1, 2017. P. 68-69.

¹⁰⁵ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 248-249.

просто поверненням істеричної жінки до нормального стану, а справжнім фізичним відновленням, що свідчить про надприродний характер чуда ¹⁰⁶.

Євангелист Лука поміщає цю жінку в синагогу в суботу, що само по собі є значущим. У культурі, де жінки часто мали меншу цінність і обмежений доступ до релігійних зібрань, її присутність була помітною. Однак, що ще важливіше, Ісус ігнорує звичай, який забороняв жінці наблизитися до рабина або рабину публічно розмовляти з жінками. Ісус бере ініціативу на Себе, запрошуючи хвору жінку вперед, ставлячи її в центр уваги. Це було зроблено, можливо, щоб усі присутні могли стати свідками майбутнього чуда. Цей сміливий відхід від культурних та культових норм, подібний до Його взаємодії з грішницею на бенкеті у Симона (Лк. 7:36-50), підкреслює Його готовність порушувати людські традиції заради співчуття та зцілення. Ісус проголошує їй визволення, що означає повне звільнення як від наслідків її недуги, так і від впливу Сатани, який тримав її в рабстві протягом вісімнадцяти років ¹⁰⁷.

Фраза «дух у недузі» у Лк. 13:11 часто інтерпретується як вказівка на одержимість. Однак, слово «дух» тут використовується без прикметника «нечистий» і без синоніма «демон», що відрізняє його від інших випадків екзорцизму в Євангеліях. Лука, використовуючи таку конструкцію, ймовірно, мав на увазі стан розуму або людського духу, спричинений фізичним станом, а не безпосередньо злого духа. Стан жінки є наслідком діяльності Сатани як першопричини гріха та хвороби. Таким чином, зцілення жінки є ілюстрацією влади Бога над злом і Сатаною, що виявляється у житті, смерті та воскресінні Ісуса Христа ¹⁰⁸.

Після проголошення свободи, Ісус ще раз демонструє Своє зцілення, покладаючи на неї руки. Цей акт не тільки розвіяв останні сумніви у віруючих, але й підтвердив її гідність, яка була порушена через тривалість хвороби. Це було потужне свідчення про її повне відновлення. Після проголошення Ісуса та Його

¹⁰⁶ Wilkinson J. The Case of the Luke 13: 10-17. *Evangelical Quarterly*. 1977. Vol. 49, № 4. P. 200-202.

¹⁰⁷ Nwaomah S. M. The Sabbath in Luke 13:10-17. *The Sabbath and the Bible. Theological Symposium*. Vol. 1, 2017. P. 69-71.

¹⁰⁸ Wilkinson J. The Case of the Luke 13: 10-17. *Evangelical Quarterly*. 1977. Vol. 49, № 4. P. 203-205.

дотику, її стан був повністю змінений, і вона змогла випрямитися. Першою її реакцією було прославлення Бога за її новий стан. Вперше за вісімнадцять років її гідність була відновлена, а клеймо та осуд, пов'язані з її попереднім станом, були зняті. Це є свідченням того, що зцілення Ісуса не лише лікувало фізичні недуги, але й відновлювало соціальний статус та духовну свободу людини ¹⁰⁹.

Воскресіння жінки викликало не радість, а обурення у начальника синагоги. Він був розгніваний діями Ісуса, вважаючи, що Він порушив суботу. Замість того, щоб прямо виступити проти Ісуса, він дорікнув натовпу, кажучи: «Шість день є, коли маєте працювати; тоді, отже, приходьте й оздоровляйтесь, а не в день суботній» (Лк. 13:14). Цим він виявив сліпу прихильність до букви закону, ігноруючи людське страждання та Божу милість. Він не бачив хвороби жінки як життєво небезпечної, яка б вимагала уваги в суботу, адже вона страждала вісімнадцять років. Його більше турбувало вторгнення в його релігійний простір та недоречність чуда в суботу, що свідчило про його вузьке розуміння суботи як дня обмежень, а не дня милосердя та визволення ¹¹⁰.

Ісус у відповідь на докір начальника синагоги викриває його лицемірство. Він вказує на суперечності в їхніх власних традиціях дотримання суботи: «Лицеміри! Чи кожний з вас не відв'язує свого вола або осла від ясел і не веде його поїти Цю ж жінку, дочку Авраама, що її сатана зв'язав ось вісімнадцять років, не треба було від цих узів звільнити в день суботній» (Лк. 13:15-16). Ісус показує, що вони цінують життя тварин більше, ніж життя людини, дозволяючи праці заради худоби, але забороняючи милосердя до людського страждання. Акт зцілення, що означав відновлення, був у повній гармонії з принципами суботи, яка є символом оновлення та відновлення життя. Ісус звільняв суботу від рабинського казуїзму, показуючи, що акти співчуття не лише не применшують її святості, але й повністю відповідають їй ¹¹¹.

¹⁰⁹ Machiela D. A. Luke 13:10–13: «Woman, You Have Been Set Free From Your Ailment»—Illness, Demon Possession, and Laying on Hands in Light of Second Temple Period Jewish Literature. *The Gospels in First-Century Judaea*. Leiden, Boston. 2016. P. 122-135.

¹¹⁰ Nwaomah S. M. The Sabbath in Luke 13:10-17. *The Sabbath and the Bible. Theological Symposium*. Vol. 1, 2017. P. 71-73.

¹¹¹ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 249.

Отже, воскресіння сина вдови з Наїна (Лк. 7:11-17) є унікальним для Євангелія від Луки епізодом, що яскраво демонструє безмежне співчуття Ісуса та Його божественну владу над смертю. На відміну від інших чудес, тут немає прохання про зцілення – Ісус діє з власної ініціативи, зворушений горем матері-вдови, яка втратила єдиного сина. Це підкреслює Його активне милосердя, що спонукає до негайної дії, яка виходить за рамки очікувань. Зцілення жінки з кровотечею та воскресіння дочки Яїра (Лк. 8:40-56) також демонструють важливість віри та безумовне милосердя Ісуса. Яїр, начальник синагоги, смиренно падає до ніг Ісуса, бажаючи за свою вмираючу дочку, що є вираженням його віри. Зцілення жінки з кровотечею, яка була соціально знедоленою через свою хворобу, показує, що Ісус прийшов проголосити Добру Новину «бідним» – тим, хто повністю залежить від Божої милості.

Зцілення скорченої жінки в синагозі в суботу (Лк. 13:10-17) є черговим свідченням авторитету Ісуса над Законом та Його співчуття до страждаючих. Жінка, яка була зв'язана духом немочі вісімнадцять років, є прикладом того, як Ісус звільняє людей від духовного рабства, що є коренем людських нещасть. Ісус, ігноруючи культурні заборони, кличе її вперед і зцілює, покладаючи на неї руки. Його дії викликають обурення в начальника синагоги, який звинувачує Його в порушенні суботи. Ісус викриває його лицемірство, порівнюючи цінність людського життя з турботою про тварин, і показує, що акти милосердя не лише не применшують святості суботи, але й відповідають її справжньому призначенню – оновленню та відновленню життя.

2.3 Інші тілесні зцілення в Євангелії від Луки

Оповідь про зцілення тещі Петра (Лк. 4:38-39) є спільним для всіх синоптичних Євангелій, але Лука додає важливі деталі. Він єдиний зазначає, що це була тяжка гарячка, термін, який був відомим технічним терміном, що

використовувався Галеном. Ця деталь підкреслює медичну обізнаність автора. Особливо важливо, що Лука зауважує, що Ісус «нахилившись над нею, він погрозив гарячці». Цей вислів, що відображає авторитет Ісуса над хворобою, як над живою силою, вказує на Його божественну владу. Негайна реакція жінки – вона «почала їм usługувати» – є доказом повного і миттєвого зцілення, що вийшло за межі звичайного одужання ¹¹².

Після заходу сонця, коли закінчилася субота, люди приносили до Ісуса всіх, хто страждав від різноманітних хвороб (Лк. 4:40-41). Це вказує на глибоке очікування та віру народу в цілющу силу Ісуса. Лука єдиний зазначає, що Ісус покладав руки на кожного з них, що, за Леоном Моррісом, було незвичайною процедурою серед євреїв того часу. Цей особистий дотик підкреслює співчуття та безпосередній контакт Ісуса з кожною страждаючою людиною. Крім того, з багатьох людей виходили демони, вигукуючи: «Ти – Син Божий!». Хоча Ісус забороняв їм говорити, бо вони знали, що Він – Христос, це свідчить про Його беззаперечну владу над злими духами. Ці події були не лише фізичними зціленнями, але й демонстрацією приходу Царства Божого ¹¹³.

Після інтенсивної ночі зцілень, Ісус на світанку віддалився у самотнє місце (Лк. 4:42). Незважаючи на те, що люди шукали Його, прагнучи продовження фізичних зцілень, Ісус чітко заявив: «Я маю й іншим містам звіщати Добру Новину про Царство Боже, бо я на це посланий» (Лк. 4:43). Цей епізод підкреслює, що, хоча фізичні зцілення були важливими і свідчили про Його божественну владу, основною метою Його служіння була проповідь Євангелія та встановлення Царства Божого. Навіть після виснажливої сесії зцілень, коли, як можна припустити (з посиланням на випадок з жінкою з кровотечею, Лк. 8:46), Він відчував духовне та фізичне виснаження, Його пріоритетом залишалося не задоволення постійних фізичних потреб, а духовне спасіння та розповсюдження Божої істини ¹¹⁴.

¹¹² Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 211.

¹¹³ Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 4:38-44. P. 5-8.

¹¹⁴ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 211-212.

Усі три Євангелія приділяють значну увагу вигнанню демонів, і кожен автор представляє це по-своєму. У Луки демони вигукують: «Ти – Син Божий!», тоді як Ісус докоряє їм і не дозволяє говорити, оскільки вони знали, що Він – Месія. Це демонструє, що лише демони відразу визнали справжню ідентичність Ісуса, на відміну від людей і навіть учнів. Це також відображає уявлення стародавнього світу про те, що знання таємних імен дає владу. Демони намагалися підірвати владу Ісуса своїм «секретним» знанням, але Його влада була абсолютною. Це підкреслює, що в духовній боротьбі між Ісусом і демонічним світом не було справжнього змагання. Більше того, цей епізод нагадує нам про присутність надприродного зла у світі. У біблійному розумінні, хвороби та руйнівні дії часто пояснюються діяльністю Сатани та його помічників. Наша єдина надія перед обличчям цієї сили – це підключення до безмежної сили Бога через стосунки з Христом як нашим Спасителем ¹¹⁵.

Розповідь про зцілення слуги сотника в Луки 7:1-10 має чітку структуру, поділену на шість частин, кожна з яких відзначається зміною головного персонажа або граматичними особливостями. Епізод починається з прибуття Ісуса до Капернаума (7:1), що нагадує читачеві про попередні зцілення, здійснені Ісусом у цьому місті (Лк. 4:31-44). Це підготовка до нової події, яка, на відміну від попередніх, буде зосереджена на язичницькому персонажі – сотнику, а не на єврейському народі. Такий фокус на язичнику є важливим, оскільки він корелює з проголошеною Ісусом місією в Луки 4:16-30, що включала служіння не тільки євреям. Вступний опис створює очікування у читача, готуючи його до незвичайних подій, що розгортатимуться далі ¹¹⁶.

Сотник, без сумніву, є язичником, що підтверджується текстом (Лк. 7:5, 9). Хоча у Луки-Дії в інших місцях «сотник» завжди означає римського військового, історичні дані не підтверджують присутності римських військ у Галілеї за часів Ісуса. Тому цей сотник, ймовірно, належав до військ Ірода Антипи, які могли

¹¹⁵ Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 4:38-44. P. 8-10.

¹¹⁶ Blajer P. Centurion's 'Slave' or 'Servant': A Narrative Study of Luke 7:1-10. *Liber Annuus*. 2022. Vol. 72. P. 285-290.

запозичувати римські військові практики. Для поінформованої аудиторії Луки-Дій, що знала про етнічні та релігійні розбіжності між євреями та язичниками, зустріч Ісуса з язичницьким сотником у єврейському селі Капернаум була несподіваною. Це була перша значуща взаємодія Ісуса з язичником у Євангелії від Луки, що підкреслює важливість цієї події в контексті розширення Його місії ¹¹⁷.

Оповідач представляє двох ключових персонажів: сотника та його раба. Хоча на перший погляд раб, що помирає, здається головною дійовою особою, Лука використовує риторичний прийом пролепсису, щоб підкреслити, що сотник є центральною фігурою цієї історії. Сотник, ймовірно, не був римським солдатом, оскільки римські війська не були дислоковані в Палестині до 44 року н.е. Швидше за все, він служив місцевому правителю, Іроду Антипі. Важливо, що в Новому Завіті сотники часто зображуються як позитивні або нейтральні персонажі, що демонструють надзвичайну віру в Ісуса. Це надає сотнику в даній розповіді особливого значення, оскільки його віра буде центральною темою зцілення ¹¹⁸.

Раб сотника був дуже хворим і при смерті. Ця фраза є прикладом риторичного повторення, де друге твердження підсилює серйозність першого, підкреслюючи драматизм ситуації та термінову потребу в негайній дії. Назва конкретної хвороби не вказується, оскільки це не є головним акцентом розповіді; замість цього хвороба слугує фоном для демонстрації віри сотника. Особливо наголошується, що раб був цінним для сотника. Це прикметник може означати як його велику вартість (можливо, через значну суму, заплачену за нього, або його навички), так і глибоку повагу до нього через його лояльність та віддану працю. Ця цінність пояснює, чому сотник доклав таких надзвичайних зусиль,

¹¹⁷ Bruehler B. B. Expecting the Unexpected in Luke 7:1-10. *Tyndale Bulletin*. 2022. Vol. 73. P. 75-78.

¹¹⁸ Blajer P. Centurion's 'Slave' or 'Servant': A Narrative Study of Luke 7:1-10. *Liber Annuus*. 2022. Vol. 72. P. 290-293.

щоб знайти допомогу для свого вмираючого раба, що було нетипово для тогочасного ставлення до рабів ¹¹⁹.

Дізнавшись про Ісуса, сотник, усвідомлюючи соціальні бар'єри між язичниками та євреями, посилає до Ісуса єврейських старшин. Це свідчить про його чутливість до єврейських звичаїв та його прагнення заручитися підтримкою шанованих членів громади. Старшини ревно просять Ісуса про допомогу, стверджуючи, що сотник «любить бо народ наш і збудував нам синагогу» (Лк. 7:5). Ця заява має важливий контекстуальний зв'язок: сотник демонструє любов до ворогів, про яку Ісус проповідував раніше (Лк. 6:27). Той факт, що єврейські лідери, які зазвичай були скептично налаштовані до Ісуса, виступають посередниками від імені язичника і не ставлять під сумнів владу Ісуса, дивує і свідчить про високий авторитет сотника в єврейській громаді. Їхня готовність виступити за язичника, ймовірно, пояснюється їхньою вдячністю за його благодійність та бажанням відплатити борг ¹²⁰.

Лука наслідує (мімезис) історію зцілення Єлисеєм Наамана (2 Цар. 5) у розповіді про сотника. Хоча є беззаперечні паралелі (відомий пророк Ізраїлю, язичницький військовий командир, ключова роль слуг, зцілення на відстані через єврейських посередників), Лука вводить кілька нових та творчих варіацій. По-перше, хворим і зціленим є раб сотника, а не сам сотник. Стан раба є смертельно небезпечним, а не просто шкірна хвороба, як у Наамана. По-друге, роль посередників виконують єврейські старшини та друзі сотника, які мають вищий статус, ніж слуги в історії про Наамана. У Луки раб залишається на задньому плані, його ніколи не бачать і не чують. По-третє, хоча обидва зцілення відбуваються на відстані, історія про Єлисея використовує обмивання у воді, тоді як у Луки достатньо лише можливості слова Ісуса ¹²¹.

¹¹⁹ Sciberras P. For Even I - The Centurion's Statement of Faith. *Fidelis et Verax. Essays in honour of His Grace Mgr Charles J. Scicluna* Publisher: Kite Group, 2022. P.72-73.

¹²⁰ Blajer P. Centurion's 'Slave' or 'Servant': A Narrative Study of Luke 7:1-10. *Liber Annuus*. 2022. Vol. 72. P. 293-397.

¹²¹ Bruehler B. B. Expecting the Unexpected in Luke 7:1-10. *Tyndale Bulletin*. 2022. Vol. 73. P. 78-80.

Текст не описує першої реакції Ісуса на прохання старшин, лише зазначає, що Він пішов з ними. Незважаючи на відсутність прямих слів Ісуса на цьому етапі, вживання недоконаного виду дієслова «просили» вказує на тривалу та наполегливу дію з боку старшин. Це може натякати на те, що зустріч зайняла певний час, можливо, через їхні ретельні аргументи або навіть через деяку початкову нерішучість Ісуса (хоча це не підтверджується текстом, але залишає простір для інтерпретації). Однак, важливим є підкреслення старанності старшин. Їхні зусилля та швидкість дії підкреслюють терміновість ситуації та те, що їхнє прохання було сприйняте Ісусом як таке, що вимагає негайної відповіді. Це підкреслює важливість віри сотника, що спонукала цих впливових єврейських лідерів так ревно просити про допомогу ¹²².

Історія про сотника показує, що його віра перевищує навіть віру Наамана. Язичницький сотник Луки має більшу віру, ніж будь-хто в Ізраїлі (Лк. 7:9) і не потребує жодних особливих винятків. Позитивне зображення сотника перевершує навіть Наамана, підкреслюючи його виняткову віру. Ці численні зміни та творчі відхилення від моделі Наамана додають несподіваного характеру цій історії, особливо щодо центральної та надзвичайно позитивної ролі сотника. Це також підкреслює, що Божа благодать доступна навіть тим, хто, згідно з тогочасними соціальними та релігійними нормами, вважався чужинцем ¹²³.

Одного разу в суботу Ісус був запрошений на обід до дому «визначного фарисея». Хоча місце події не вказано, зрозуміло, що це відбувалося під час останньої подорожі Ісуса до Єрусалиму. Однак, справжня причина запрошення полягала не в гостинності. Бенкет та всі обставини були організовані, і пильні вороги Ісуса чекали, щоб побачити, що Він зробить. Це натякає на те, що навіть присутність чоловіка, хворого на водянку (грецьке «*hudropikos*» – аномальне накопичення рідини, що спричиняє набряк), могла бути частиною підступного плану, щоб зловити Ісуса на порушенні закону суботи ¹²⁴.

¹²² Sciberras P. For Even I - The Centurion's Statement of Faith. *Fidelis et Verax. Essays in honour of His Grace Mgr Charles J. Scicluna* Publisher: Kite Group, 2022. P.73-75.

¹²³ Bruehler B. B. Expecting the Unexpected in Luke 7:1-10. *Tyndale Bulletin*. 2022. Vol. 73. P. 80.

¹²⁴ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 250.

Ісус, розпізнавши підступну пастку, сам ініціює розмову, ставлячи фарисеям і законникам пряме запитання: «Чи вільно зціляти в суботу, чи ні?» (Лк. 14:3). Це питання вже звучало раніше, коли Він зціляв чоловіка з сухою рукою. У відповідь Він зустрічає повне мовчання. У єврейській культурі мовчання в таких ситуаціях означало не згоду, а несхвалення або нездатність заперечити. Незважаючи на їхнє мовчазне несхвалення, Ісус бере чоловіка, зцілює його і відпускає. Цей вчинок є чіткою демонстрацією Його божественного авторитету, який переважає будь-які людські закони та обмеження ¹²⁵.

Після зцілення Ісус знову ставить їм риторичне запитання, використовуючи добре відому аналогію: «Хто з вас, коли в нього син чи віл упаде в колодязь, не витягне його негайно в день суботній?» (Лк. 14:5). Цей приклад апелює до їхнього власного повсякденного досвіду та очевидної людяності, що дозволяє витягувати з небезпеки навіть тварину в суботу. Знову ж таки, їхньою відповіддю є мовчання – їм не було чого сказати, що вказує на їхню повну неспроможність заперечити Його логіку. Як і у випадку зцілення жінки, яка не могла випростатися, Ісус підкреслює, що субота є днем відновлення *par excellence*, і тому зцілення в цей день не тільки дозволено, але й є цілком доречним, адже воно відображає саму суть Божого милосердя та спасіння ¹²⁶.

Уривок Луки 18:35-43 є у важливому літературному контексті – так званій мандрівній розповіді Лк. 9:51-19:48. Ця подорож Ісуса до Єрусалима є ключовим розділом у структурі Третього Євангелія, оскільки вона поєднує Його служіння в Галілеї з діяльністю в Єрусалимі, що кульмінує в Його смерті та воскресінні. Під час цієї подорожі Ісус не лише наближається до кінця Свого земного служіння, а й активно навчає Своїх учнів та послідовників про суть Його місії, а також про значення та вимоги учнівства. Цей період є надзвичайно важливим для розуміння розвитку подій у Євангелії від Луки ¹²⁷.

¹²⁵ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 176-177.

¹²⁶ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 250.

¹²⁷ Onwuka P. C. The Healing of the Blind Beggar in Luke 18:35-43 and Synodality Implications for the Nigerian Church. P. 3-5.

Сам уривок Луки 18:35-43 має чітку структуру, що демонструє послідовність подій. Він починається з контексту чуда (вірш 35a), потім йде представлення персонажів (35b-37) – сліпого жебрака, натовпу та Ісуса. Наступні вірші описують, як жебрак привертає увагу Ісуса (38-39), включаючи його початкові спроби та протидію з боку натовпу. Далі йде реакція Ісуса (40-41a), який зупиняється і наказує привести жебрака. Потім сліпий чоловік висловлює своє прохання (41b). Кульмінація відбувається у реакції Ісуса та зціленні (42-43a), яке здійснюється миттєво. Завершується розповідь пост-зцілювальною реакцією як самого жебрака, так і натовпу (43b-в) ¹²⁸.

Чудо зцілення сліпого жебрака відбувається біля Єрихону, коли Ісус та Його послідовники наближалися до міста. Це відрізняється від описів Марка та Матвія, де Ісус покидає Єрихон. Ймовірно, Лука змінив місце дії, щоб включити наступну історію про Закхея, яка також відбувається в Єрихоні (Лк. 19:1). Близькість до Єрихону може також викликати асоціації з досвідом Ісуса Навина біля Єрихону (Ісус Навин 5:13-15). Хоча Ісус, на відміну від Ісуса Навина, не зустрів полководця, Він зустрів бідного, безпорадного жебрака, який, попри свою неміч, проявив надзвичайну силу віри. Це підкреслює ідею, що Божя сила проявляється через слабких і потребуючих ¹²⁹.

Головним персонажем є сліпий жебрак, якого Лука, на відміну від Марка (який називає його Вартимеєм) та Матея (де їх двоє), залишає анонімним. Ця анонімність підкреслює його маргінальний статус – він просто невідомий сліпий, що сидить при дорозі. Його стан чудово ілюструє тип людей, яким Ісус прийшов нести добру звістку та звільнити їх від гноблення, як зазначено в Луки 4:19-20. Прохання «щоб я прозрів» (Лк. 18:41) свідчить, що він не народився сліпим, а втратив зір протягом життя. Це підкреслює, що він прагне відновлення, а не просто нового досвіду, і бачить в Ісусі Месію, який може його звільнити від фізичного та духовного гноблення ¹³⁰.

¹²⁸ Sanger D. Exegetical report – The Blind Beggar (Luke 18:35-43). *Gospel of Luke*. 2012. P. 2-3.

¹²⁹ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 259.

¹³⁰ Onwuka P. C. The Healing of the Blind Beggar in Luke 18:35-43 and Synodality Implications for the Nigerian Church. P. 7-8.

Натовп («ochlos»), що супроводжував Ісуса, складається з різних груп: учнів, опонентів (особливо фарисеїв) та інших людей. Будучи сліпим, жебрак покладався на слух, щоб дізнатися про рух натовпу, що вказувало на щось незвичайне. Коли він запитав, що відбувається, йому повідомили, що Ісус проходить повз. Жебрак голосно закричав: «Сину Давидів, змилуйся надо мною!» (Лк. 18:38). Це звернення «Сину Давидів» має месіанське значення, вказуючи на віру жебрака в Ісуса як очікуваного Месію, здатного втрутитися в його ситуацію та відновити зір. Його крик є не лише проханням, а й проявом глибокої віри ¹³¹.

Початкова спроба сліпого привернути увагу Ісуса зустріла опір з боку частини натовпу, які докоряли йому, щоб він замовк. Мотиви цього були незрозумілі: можливо, вони вважали, що він просить милостиню, або ж він заважав їм слухати Ісуса, чи вони просто не дбали про його добробут. Проте докір не знеохотив жебрака, а навпаки, змусив його кричати ще голосніше. Лука використовує імперфект дієслова «кричати» та прислівниковий вислів «набагато більше», щоб підкреслити наполегливість та інтенсивність його прохання. Ця наполегливість нагадує приклад вдови, яку Ісус раніше наводив як модель для молитви. Нарешті, наполегливий крик привернув увагу Ісуса, який зупинив Свою подорож і наказав привести чоловіка до Себе ¹³².

Коли сліпого привели до Ісуса, Він запитав його: «Що хочеш, щоб я зробив тобі»? У відповідь жебрак, який вже звертався до Ісуса як до Сина Давида, тепер називає Його «Господи» – титулом, що може означати як поважне «Пане», так і «Господь» у богословському сенсі, підкреслюючи глибоке розуміння жебраком природи Ісуса. Прохання «щоб я прозрів» вказує на те, що він вірив у здатність Ісуса відновити його зір. Слова Ісуса: «Віра твоя спасла тебе», є ключовими. Лука використовує цей вислів і в інших випадках зцілень, підкреслюючи, що Ісус розуміє «спасіння» не лише як фізичне зцілення, а й як повноту добробуту,

¹³¹ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 259.

¹³² Onwuka P. C. The Healing of the Blind Beggar in Luke 18:35-43 and Synodality Implications for the Nigerian Church. P. 10-12.

включаючи духовне визволення. Одразу після зцілення жебрак починає йти за Ісусом, прославляючи Бога, а натовп, об'єднаний чудом, також віддає хвалу Богу, що підкреслює общинний вимір учнівства та синодальності¹³³.

Отже, Ісус демонструє Свою божественну владу та безмежне співчуття, здійснюючи численні тілесні зцілення. Від тяжкої гарячки тещі Петра, яку Ісус зцілює, погрозивши гарячці, до зцілення раба сотника на відстані, Ісус проявляє Свою повну владу над хворобами. Євангелист Лука підкреслює, що ці зцілення не є випадковими, а цілеспрямованими проявами Божого Царства. Через особистий дотик і владне слово Ісус відновлює не лише фізичне здоров'я, але й гідність та соціальний статус людей, як це видно у випадку зціненого сліпого жебрака чи жінки з кровотечею. Він свідомо порушує релігійні та соціальні норми, що забороняли дотик до нечистих чи зцілення в суботу, показуючи, що милосердя та спасіння переважають над буквальним дотриманням Закону.

Ці зцілення слугують не лише актами співчуття, а й потужними свідченнями месіанської ідентичності Ісуса. Навіть демони визнають Його Сином Божим, тоді як людські лідери часто залишаються засліпленими. Ісус чітко розставляє пріоритети, заявляючи, що Його основна місія – проповідувати Добру Новину про Царство Боже, а зцілення є підтвердженням Його божественного авторитету. Наполеглива віра зцілених, як у випадку сліпого жебрака, який голосно кричить, незважаючи на докори натовпу, є ключовою для їхнього спасіння – не лише фізичного, а й духовного та цілісного відновлення. Через ці історії Лука закликає читачів до глибокого розуміння природи Ісуса як Спасителя та Господа життя.

¹³³ Sanger D. Exegetical report – The Blind Beggar (Luke 18:35-43). *Gospel of Luke*. 2012. P. 5-8.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ТЕКСТІВ ПРО ДУХОВНІ ЗЦІЛЕННЯ

Цей розділ нашого дослідження зосереджується на духовних зціленнях, описаних у Євангеліях. На відміну від тілесних недуг, духовні проблеми часто є менш помітними, але не менш руйнівними для людини. Ми розглянемо випадки, коли Ісус дарував звільнення від гріха, провини, страху та одержимості, відновлюючи гармонію у стосунках людини з Богом та світом. Аналіз цих текстів дозволить нам зрозуміти, як Ісус протистоїть силам зла на духовному рівні, пропонуючи не просто тимчасове полегшення, а глибоку трансформацію серця та душі. Це підкреслить всеосяжний характер місії Христа, спрямованої на цілковите відновлення людини.

3.1. Вигнання бісів у Капернаумі Лк. 4:33-37

Дослідження тексту Євангелія показує, що вигнання бісів та зцілення, описані Лукою одразу після читання Ісусом сувою Ісаї (Лк. 4:16-19), є не випадковими подіями, а програмними ілюстраціями місії Ісуса. Хоча більшість коментаторів погоджуються з програмним характером уривка з Ісаї, лише деякі пов'язують чудеса, що сліднують за ним (Лк. 4:31-44), з оголошеною програмою. Проте, такі дослідники, як Джон Дрюрі, Е.Дж. Тінслі, Г.Б. Каїрд та Леон Морріс, натякають або прямо стверджують, що ці події є проявом Божого Царства в дії, його маніфестом у слові та дії, попередніми сутичками у боротьбі Царства Божого проти царства Сатани. Це підкреслює, що зцілення Ісуса є не просто актами милосердя, а частиною стратегічного наступу на сили зла ¹³⁴.

¹³⁴ Rice G. E. Luke 4:31-44: Release for the captives. *Andrews University Seminary Studies*. 1982. Vol. 20, № 1. P. 23-24.

У Євангелії від Луки, одразу після того, як Ісус починає Своє служіння в Капернаумі, відбувається одне з найяскравіших чудес – вигнання біса з людини в синагозі (Лк. 4:33-37). Цей епізод є ключовим для розуміння не лише надприродної влади Ісуса, але й справжньої природи Його місії. Він показує, як Лука, який жив у суспільстві з багатьма культурними впливами, розумів природу демонів. Його сприйняття таких абстрактних понять було результатом змішування різних ідей та образів, що можна дослідити за допомогою аналізу мови ¹³⁵.

Досліджуючи джерело (Мк. 1:23-27), де людина описана як людина з нечистим духом, а сутність, що володіє, як нечистий дух, Лука вносить свої редакційні зміни. Він пише, що чоловік «мав нечистого духа» (Лк. 4:33). Це формулювання показує, що для Луки шкідливий вплив демона був чимось, що людина мала або чим володіла, подібно до хвороби, наприклад, головного болю. Деякі коментатори вважали це формулювання незручним, але Лука, ймовірно, свідомо поєднує різні поняття, щоб показати глибину та складність демонічного впливу. Це відкриває двері для нового розуміння демонології в Євангеліях ¹³⁶.

Щоб повністю розібратися зі значенням нечистого духа, потрібно спочатку зрозуміти, що Лука мав на увазі під словом дух. Це слово може означати як подих, так і дух. У Септуагінті, перекладі Старого Завіту на грецьку, єврейське слово, що позначає дух/подих, часто перекладається як «дух», зберігаючи свої різноманітні значення: подих, вітер, життєвий принцип, людська вдача, думка і навіть Дух Божий. Ця багатозначність є важливою для розуміння того, як Лука міг використовувати це слово ¹³⁷.

Етимологія слова «чистий» є неясною, але в найдавніших грецьких текстах воно використовується для очищення тіла чи одягу. Важливо, що до часу написання Євангелія від Луки поняття чистоти та незабрудненості настільки

¹³⁵ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 136-139.

¹³⁶ Rac E. Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 61-63.

¹³⁷ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 211.

тісно переплелися в цьому слові, що роз'єднати їх практично неможливо і, можливо, непотрібно. Це вказує на те, що нечистий дух є таким не лише в буквальному, фізичному сенсі, а й у ритуальному та моральному. Таким чином, коли Лука говорить про духа нечистого (Лк. 4:33), він позначає не просто дух, а нечистий дух, що вказує на його злу, осквернюючу природу. Це розуміння нечистоти, що поширюється на сферу духовного, підкреслює конфлікт між божественною чистотою Ісуса та осквернюючою присутністю демонічних сил. Демони, хоч і знають Ісуса як Святого Божого (Лк. 4:34), бояться Його влади ¹³⁸.

Реакція Ісуса є миттєвою і владною: «Мовчи, і вийди з нього!» (Лк. 4:35). Цей наказ, який біс виконує, не завдавши людині шкоди, демонструє абсолютну владу Ісуса над злими духами. Люди були вражені, запитуючи: «Що за слово, – що з владою й силою велить нечистим духам, і вони виходять!» (Лк. 4:36). Окрім буквального та ритуального розуміння «нечистоти», важливе значення має встановлення нового, похідного, метафоричного зв'язку між чистотою/незабрудненістю та мораллю. Сама по собі чистота не обов'язково асоціюється з добром, адже може існувати чисте зло. Однак, оскільки чистота пов'язана з незабрудненістю, а людина інстинктивно цінує чисте над брудним, виникає концептуальна метафора моралі ¹³⁹.

Ця метафора поширена в грецькій літературі, і Лука чітко використовує термін «чистий» у його моральному значенні (Лк. 11:41; Дії 18:6; Дії 20:26), позначаючи повне виконання обов'язку або проголошення невинності щодо злочину. Важливість змін у ставленні Ісуса, євангелістів та ранніх християн до ритуальної та моральної чистоти не можна недооцінювати. Використання Марком і Лукою терміна нечистий щодо духа має наслідки: такий дух асоціюється з ритуальною нечистотою, є аморальним і шкідливим. Це не просто риторичні фігури, а концептуальні метафори, що впливають на поведінку та сприйняття світу.

¹³⁸ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 142-144.

¹³⁹ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 89-91.

Насправді, практики дотримання чистоти, такі як висаджування виноградикив відповідно до Закону (Втор. 22:9) чи ткацтво одягу (Лев. 19:19), використання ритуальних басейнів, а також відмова Петра їсти звичайне і нечисте (Дії 10:14), є яскравим свідченням дії цих метафор в житті людей. Вони відображають такі концептуальні зв'язки, як чистота поруч із благочестям, «мораль є чистотою» та гріх є брудом. Це підкреслює глибоке вкорінення цих метафор у культурному та релігійному світогляді того часу ¹⁴⁰.

Після того, як демон звернувся до Ісуса на ім'я, Ісус відповів: «Мовчи, і вийди з нього!» (Лк. 4:35). На відміну від поширених тоді практик вигнання бісів, Ісус не використовував ім'я когось іншого як джерело сили чи авторитету, а також не виконував якихось особливих ритуалів для гарантії успіху. Лука, який приділяє значну увагу вигнанням бісів у своїх творах, просто зазначає, що Ісус докоряв і наказав духу замовкнути і вийти. Хоча може здатися, що Ісус не дотримувався жодної конкретної техніки екзорцизму того часу, було б неправильно припускати, що Він взагалі не мав певної методики ¹⁴¹.

Термін «погрозити» має семітський еквівалент, який означає наказове слово, вимовлене Богом або Його речником, яким злі сили підкоряються, і таким чином готується шлях для встановлення Божого праведного правління у світі. Це не просто вигнання, а ознака подолання ворогів Божих, що прокладає шлях для встановлення Божого Царства. Таке розуміння вказує на те, що вигнання бісів у сприйнятті Кумранської спільноти означало докір з метою вигнання, підкреслюючи подвійний характер дії Ісуса: спочатку докір, потім – наказ вийти ¹⁴².

Щодо наказу Ісуса «мовчи» (Лк. 4:35), існує багато інтерпретацій. Дехто вважає, що Ісус не хотів, аби Його ідентичність проголошував нечистий дух, або щоб це не призвело до політичних заворушень. Незалежно від точної причини,

¹⁴⁰ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 145-148.

¹⁴¹ Rac E. Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 63-64.

¹⁴² Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 91-92.

очевидно, що цей обряд був новим і відрізнявся від відомих практик у Палестині першого століття. Він не містив звичайних заклинань чи ретельно структурованих молитов. Ісус не звертався до будь-якої зовнішньої владної сили і не читав екзорцистичних молитов; це був простий, прямий наказ вийти ¹⁴³.

Інцидент у синагозі Капернаума надає нового значення терміну «влада». Коли Ісус навчав, чоловік, одержимий (грецьке «акатартос»), почав кричати (Лк. 4:33). Це слово вказує на сатанинський характер духа, який робить людину аморальною або навіть ритуально нечистою. Демон у чоловікові відразу впізнав Ісуса. Можливо, він намагався залишитися в людині, здійснюючи своєрідну «пропаганду» для Ісуса, як це пізніше сталося з Павлом і Силою у Филипах (Дії 16:16-18). Однак, демонічна «реклама» Божої істини ніколи не вела нікого до спасіння, підкреслюючи, що джерело проголошення має принципове значення ¹⁴⁴.

Екзорцизм Ісуса, виконаний з владою, був чимось більшим, ніж просто диво порятунку людини від духовної неволі. Це не було демонстрацією могутніх заклинань або вчень. Це був знак визволення полонених із сатанинського царства, що відбувалося в космічному, грандіознішому масштабі. Як зазначає Н.Т. Райт, це була фізична інавгурація царства Бога Ізраїля. Таким чином, стає очевидним, що здатність Ісуса вигнати демона в синагозі була не завдяки особливій силі Його слів. Навпаки, цей епізод є ідеальним представленням того, хто був Ісус і що Він прийшов зробити – Ягве, що втілюється, перемагає сатанинське царство, поширюючи і проголошуючи Своє власне. Це було не просто диво, а зіткнення Царства Божого з царством Диявола, що символізувало відновлення правління Ягве ¹⁴⁵.

Уривок з Луки (Лк. 4:31-37) програмно розкриває місію Ісуса, де Він протистоїть демонам і хворобам, щоб показати Свою владу над життям. Цей

¹⁴³ Rac E. *Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke*. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 64-65.

¹⁴⁴ Schultz J. *The Gospel of Luke*. P. 62.

¹⁴⁵ Perry K. *Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel*. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 149-154.

космічний авторитет є підґрунтям Його проголошення Царства Божого (Лк. 4:43). Влада Ісуса демонструє присутність та турботу Божого правління про тих, хто звертається до Нього в часи потреби. Його навчання в Капернаумі відрізняється від рабинського тим, що Він не цитує інших, а говорить безпосередньо про Божу волю, показуючи реальну силу Божої присутності через Свої чудеса ¹⁴⁶.

Отже, аналіз уривку Лк. 4:33-37 чітко показує, що вигнання біса в Капернаумі не є окремим випадковим чудом, а ключовим елементом програмної місії Ісуса, оголошеної в Назареті. Ця подія є яскравою ілюстрацією вторгнення Божого Царства у світ і Його стратегічного наступу на сили зла. Лука підкреслює, що зцілення Ісуса є не просто актами милосердя, а прямим проявом Його надприродної влади та унікального авторитету. Формулювання Луки про те, що чоловік мав нечистого духа (Лк. 4:33), відображає складне розуміння демонічного впливу, поєднуючи поняття володіння з поняттям хвороби. Термін «дух» у Луки багатозначний, охоплюючи як фізичний подих, так і духовні сутності, а «нечистий» вказує на моральну та ритуальну зіпсованість демона, підкреслюючи конфлікт між божественною чистотою Ісуса та осквернюючою присутністю зла. Реакція Ісуса – прямий, владний наказ «Мовчи, і вийди з нього!» (Лк. 4:35) – свідчить про Його абсолютну владу, що не потребує сторонніх авторитетів чи ритуалів. Це докоряння бісу є ознакою подолання ворогів Божих, прокладаючи шлях для встановлення Божого праведного правління.

3.2 Вигнання бісів із свиней Лк. 8,26-39

У розповіді про вигнання бісів у Гадаринській землі (Лк. 8:26-39) Лука приділяє значну увагу геополітичному контексту. Ісус з учнями пливе до країни Гадаринської, що символізує місію на язичницькій території [Лк. 8:26]. На

¹⁴⁶ Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. P. 92-93.

протизагу цьому, одержимий змалюується як «один чоловік з міста... » (Лк. 8:27), «Він з давнього часу вже не носив одежі й мешкав не в хаті, а по гробах» (Лк. 8:27). Його поведінка – падіння, крик, лемент, прохання не мучити (Лк. 8:28-29) – підкреслює його страждання. Статус чоловіка, закутого в ланцюги та кайдани (Лк. 8:28), акцентує на його соціальній ізоляції та відстороненості від спільноти, тоді як Ісус перебуває в товаристві учнів (Лк. 8:26) і повертається до привітної юрби (Лк. 8:40) ¹⁴⁷.

Автор Євангелія двічі замінює Маркове «нечистий дух» на «демон», але зберігає одне використання «нечистому духові» у Лк. 8:29, можливо, для підтвердження того змішування понять, яке він вже застосував у Лк. 4:33. Це показує, що Лука, хоча і мав власні стилістичні вподобання, також враховував емоційні, оціночні та асоціативні відтінки, що додаються до слів у певному контексті, особливо тих, що походять з давньогрецького перекладу Старого Завіту (Септуагінти). Це змішування призвело до глибокого розуміння демонів, яке Лука демонструє в усій своїй праці ¹⁴⁸.

Історія вигнання бісів з людини у краю Гадаринським (Лк. 8:26-39) має свої особливості. Географічне розташування місця події – між Гадарою та Герасою – створює певні складнощі, оскільки ці міста були досить віддалені від озера. Проте, ймовірно, місто, про яке йдеться, контролювало прилеглу до озера територію. Цей випадок демонічної одержимості був надзвичайно серйозним: чоловік жив серед гробниць, без одягу, мав надзвичайну силу, яку не могли стримати жодні ланцюги. Назва «Легіон», дана демонами, та велика кількість свиней, що кинулися в озеро (близько 2000 за Марком), вказують на величезну кількість демонів, що опанували людину ¹⁴⁹.

Гадаринський одержимий є другорядним персонажем, проте його роль є ключовою для розкриття основних тем. Його ізоляція від суспільних зв'язків та

¹⁴⁷ Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 657-658.

¹⁴⁸ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 182-185.

¹⁴⁹ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 106-107.

відчуження від політичної сфери (Лк. 8:27-39) роблять його символом «соціальної смерті». На відміну від інших одержимих, яких Ісус зустрічає в громадських місцях (наприклад, у синагозі в Лк. 4:33), Гадаринський чоловік знаходиться поза домом – базовою політичною одиницею (Лк. 8:27), мешкаючи в гробницях та пустельних місцях (Лк. 8:27, 29). Це виключає його з економічних, політичних, гендерних та сімейних зв'язків, зображуючи його як особу, позбавлену людських стосунків ¹⁵⁰.

Цей епізод є своєрідним виконанням програмної заяви Ісуса в Назареті (Лк. 4:18), де Він проголошує себе тим, хто проповідує Євангеліє бідним і визволяє полонених. Хоча Ісус не звільняє Гадаринського від буквальних ланцюгів, Його дії мають вирішальне значення для трансформації статусу чоловіка з в'язня на вільну людину. Безіменність Гадаринського («один чоловік», Лк. 8:27) та його відсутність рис, що характеризують людину як політичну істоту (немає міста, дому, одягу), підкреслюють його аполітичний статус та відсутність людських зв'язків ¹⁵¹.

Дослідники припускають, що на розповідь Марка та Луки про Гадаринського одержимого могли вплинути різні старозавітні тексти. Наприклад, Зах. 13:2, де Бог обіцяє видалити ідолів (які часто асоціюються з демонами) та дух нечистоти «із краю» (пор. Мк. 5:10). Також Пс. 107:10-16, що згадує ланцюги, та Псалом 107:4, де описується блукання в пустелі, можуть бути паралелями. Особливо цікавий зв'язок з Пс. 68:6, який обіцяє, що Бог «виведе зв'язаних до добробуту, навіть впертих, що розбили намети свої на сухій землі», але в Септуагінті останнє речення перекладається як «ті, що живуть у гробницях» – що значно підсилює паралель з Гадаринським одержимим ¹⁵².

При зустрічі з Ісусом демон, незважаючи на повну одержимість, виявляє певну свідомість, розмовляючи з Ним. Це свідчить про те, що, можливо, людина,

¹⁵⁰ Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 658-659.

¹⁵¹ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018. С. 229.

¹⁵² Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 185-189.

хоча й була одержима, мала певний контроль над своїми діями, інакше демони змусили б її втекти. Важливо, що демони, які не мають влади вбивати, прагнули довести чоловіка до самогубства, змушуючи його жити серед гробниць – у місці, що символізує смерть. Ця ситуація підкреслює крайню міру людського приниження, до якої демони можуть довести людину, позбавляючи її гідності, і перетворюючи її життя на постійне страждання ¹⁵³.

Нагота Гадаринського (Лк. 8:27) та його статус в'язня, що охороняється ланцюгами та кайданами (Лк. 8:29), ілюструють нестабільність цього аполітичного життя. Його перебування серед гробниць не просто є місцем, а визначає його суб'єктивність – стан, що визначає його сутність. Втрата раціональності та мови Гадаринським пояснюється постійною ізоляцією та безперервним спостереженням (Лк. 8:29). Він не мав *logos* (розсудливої мови), а лише *phone* (голос, Лк. 8:28), який Арістотель відрізняв від власне людської мови, що виражає корисне і шкідливе, справедливе і несправедливе ¹⁵⁴.

Асоціація демонів з язичницькими жертвоприношеннями та поклонінням чужим богам є найважливішим наслідком, знайденим у Септуагінті. Найдраматичнішим елементом історії про Гадаринського одержимого є включення стада приречених свиней (Мк. 5:13; Лк. 8:32). Окрім того, що свиня була добре відомим символом нечистоти в юдаїзмі, її присутність також передбачає поклоніння язичницьким божествам, зокрема відсилає до Ісаї 65. Історичні та археологічні дані підтверджують культове значення свиней у давніх ханаанських та інших язичницьких культурах, де вони приносилися в жертву таким божествам, як Афіна, Зевс, Діоніс та Немезида, культу яких були поширені в Палестині в елліністичні часи. Це посилює розуміння того, що вигнання легіону демонів у свиней було прямою конфронтацією Ісуса з язичницьким ідолопоклонством ¹⁵⁵.

¹⁵³ Arnold E., McConnell J. Hijacked humanity: A postcolonial reading of Luke 8:26-39. *Review & Expositor*. 2015. Vol. 112, № 4. P. 591-593.

¹⁵⁴ Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 659-660.

¹⁵⁵ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 189-192.

Перехід від криків та падіння на землю (Лк. 8:28) до повернення розуму (Лк. 8:35), від простого голосу (φωνή, Лк. 8:28) до здатності розповідати історію (διηγέσθαι, Лк. 8:39), паралельно переходу від ізоляції до соціалізації, від аполітичної сфери до політичної. Демон, називаючи Ісуса Сином Бога Всевишнього та ставлячи запитання «Що мені й тобі?» (Лк. 8:28), відкриває можливість для відновлення стосунків та повернення Гадаринського до соціальної, а отже, й політичної сутності [73]. Це христологічне визнання (Лк. 8:26) не тільки виконує пророцтво (Лк. 1:76), але й надає Ісусу статус (син/отець), якого бракує самому Гадаринському¹⁵⁶.

Діалог між Ісусом та демонами розкриває кілька важливих аспектів. Демони, хоча й говорили одним голосом, визнали Ісуса Сином Бога Всевишнього. Це один з рідкісних випадків, коли Ісус дозволив їм говорити, і це визнання свідчить про їхнє глибоке знання Його ідентичності. Питання Ісуса замість власного імені одержимої людини підкреслює, як демони намагалися позбавити чоловіка його людської гідності та особистості, перетворивши його на безіменний об'єкт. Це є посиланням на приниження, яким піддавали людей, наприклад, у нацистських таборах, де їм надавали номери замість імен¹⁵⁷.

Щодо імені «Легіон», яке дали демони (Лк. 8:30), існує значна дискусія. Хоча деякі дослідники стверджують, що це слово втратило свій виключно військовий контекст і набуло метафоричного значення «велика кількість», інші наполягають на збереженні військових конотацій. Для будь-якого слухача того часу термін «легіон» одразу асоціювався б з великою групою солдатів у військовому контексті. Вибір Марком саме цього слова, а не просто «багато», свідчить про його намір викликати метафору війни. Це підтверджує, що Лука розуміє роль одержимості та вигнання бісів у місії Ісуса через концептуальну метафору одержиме тіло — це захоплена фортеця/місто. Така інтерпретація допомагає пояснити, чому Лука опускає Маркову згадку про самопошкодження

¹⁵⁶ Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 660-662.

¹⁵⁷ Arnold E., McConnell J. Hijacked humanity: A postcolonial reading of Luke 8:26-39. *Review & Expositor*. 2015. Vol. 112, № 4. P. 593-595.

як симптом одержимості: для окупаційної сили було б нелогічно пошкоджувати власне укриття та захисні споруди ¹⁵⁸.

Демони благали Ісуса не відправляти їх у безодню, що вказує на їхній страх перед тимчасовим ув'язненням до настання призначеного їм часу мук. Цей страх підкреслює реальність майбутнього суду для тих, хто свідомо чинить гріх проти Божої волі. Те, що Ісус дозволив їм увійти у стадо свиней, які потім втопилися в озері, викликало велике занепокоєння місцевих жителів. Вони, зіткнувшись з величезною матеріальною втратою, попросили Ісуса покинути їхню територію, обравши матеріальне благополуччя замість духовного визволення. Це підкреслює, що вплив демонів може залишатися, навіть якщо самі демони вже пішли ¹⁵⁹.

Повернення Гадаринського до polis (міста) не тільки пов'язане з відновленням його розуму, одягу (Лк. 8:35) та дому (Лк. 8:39), але, що важливіше, паралельно з відновленням його здатності до мовлення (Лк. 8:39). В умовах самотнього ув'язнення спустошення суб'єктивності позбавляє людину мови, залишаючи лише голос. Відновлення його здорового глузду (Лк. 8:35) є ключовим для його переходу від аполітичного до політичного стану, від голосу до мови, від соціальної смерті до соціального життя. Це показує, як визволення від демонічної одержимості є також відновленням повноцінної людської та соціальної ідентичності ¹⁶⁰.

На противагу реакції місцевих жителів, зцілений чоловік благав Ісуса дозволити йому залишитися з Ним. Проте Ісус відмовив йому, наказавши: «Вернися додому й розкажи все те, що Бог зробив тобі» (Лк. 8:39). Таким чином, зцілена людина стає ефективним свідком Спасителевої сили, своєрідним апостолом у рідному місті. Його присутність у здоровому глузді, одягненого і сидячого біля ніг Ісуса, була достатнім свідченням для тих, хто знав його в стані

¹⁵⁸ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 192-195.

¹⁵⁹ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 107-108.

¹⁶⁰ Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 662-663.

одержимості. Це демонструє, що Божа воля полягає у поширенні благої звістки через особисте свідчення, а не лише через безпосередню присутність Ісуса ¹⁶¹.

Отже, історія вигнання бісів у Гадаринській землі (Лк. 8:26-39) яскраво показує місію Ісуса на язичницьких територіях. Лука описує одержимого як людину в крайній соціальній ізоляції: бездомного, без одягу, закутого в ланцюги та мешкаючого серед гробниць. Це символізує його «соціальну смерть» та повну втрату людської гідності та зв'язків із суспільством. Лука свідомо обирає термін «демон», підкреслюючи своє глибоке розуміння цих сутностей, сформоване під впливом Септуагінти. Назва «Легіон» та величезна кількість свиней, що втонули, свідчать про надзвичайну серйозність одержимості. Демони прагнули максимально принизити чоловіка, доводячи його до самогубства. Це вигнання було не лише демонстрацією влади Ісуса, а й прямою конфронтацією з язичницьким ідолопоклонством, оскільки свині асоціювалися з культовими практиками чужих богів. Зцілений чоловік, бажаючи залишитися з Ісусом, отримує місію: «Вернися додому й розкажи все те, що Бог зробив тобі». Цим Ісус відновлює його повноцінну людську та соціальну ідентичність. Чоловік стає ефективним свідком Спасителевої сили, демонструючи Божу волю щодо поширення благої звістки через особисте свідчення. Його повернення додому, відновлення розуму та здатності говорити символізує перехід від соціальної смерті до повноцінного життя в громаді.

3.3. Оздоровлення сновиди Лк. 9,37-45

Розповідь про зцілення одержимого хлопчика в долині (Лк. 9:37-45) різко контрастує з подіями Преображення на горі, які передували цьому. На горі панувала Божа слава, відлякуючи зло, тоді як у долині диявол демонстрував свою присутність і силу, яка зробила учнів безсилими. Хоча Ісус раніше дав учням

¹⁶¹ Arnold E., McConnell J. Hijacked humanity: A postcolonial reading of Luke 8:26-39. *Review & Expositor*. 2015. Vol. 112, № 4. P. 595-597.

владу над злими духами (Лк. 9:1) і вони успішно її використовували, у цьому випадку вони виявилися нездатними вигнати біса. Цей інцидент, також описаний у Матвія та Марка, показує здивування учнів, які не розуміли, чому їхня попередня влада не спрацювала ¹⁶².

У цій частині Євангелія від Луки, подія зцілення одержимого хлопчика в долині є нерозривно пов'язаною з попереднім Преображенням на горі. Лука майстерно пов'язує навчання Ісуса для Своїх учнів (вірші 43б-45) з розповіддю про вигнання біса (вірші 37-43а). Він використовує граматичні конструкції, що підкреслюють цю єдність, а також смислові зв'язки між різними частинами тексту. Наприклад, зміна від «сина» до «дитини» або постійне згадування «здивування» є тими «ключами», які об'єднують ці підрозділи. Це показує, що Лука акцентує увагу не лише на чудесному зціленні, але й на його важливості для розуміння шляху учнівства ¹⁶³.

Особливо вражає нехарактерний гнів Ісуса на Його учнів через їхнє невірство. Він називає їх «О невірний та розпусний роде» і запитує: «Доки я буду з вами та терпітиму вас» (Лк. 9:41). Слова «невірний» («apistos») і «розпусний» («diastrepho») підкреслюють Його розчарування. Це не просто невдоволення, а глибоке розчарування в тих, хто вже бачив Його діяльність. Таке сильне вираження гніву може здатися надмірним, враховуючи нещодавнє славне Преображення Ісуса, але воно підкреслює, наскільки серйозно Бог ставиться до невіри тих, хто вже був свідком Його могутніх діл. Можливо, причина гніву полягала в тому, що учні не використали духовну зброю, яку пізніше опише апостол Павло ¹⁶⁴.

Аналізуючи оздоровлення сновиди, важливо зазначити, що Лука не розмежовує чітко зцілення та вигнання бісів, попри думки деяких дослідників, які намагаються інтерпретувати хворобу хлопчика з медичної точки зору. Хоча в описі зцілення використовується термін щодо зцілення, Лука не приховує, що

¹⁶² Schultz J. The Gospel of Luke. P. 124-125.

¹⁶³ Ademola J. O. Healing of the boy with an unclean spirit in Luke 9:37-43 in relation to healing practices in Christ Apostolic Church, Ibadan, Nigeria. *Jos Journal of Religion and Philosophy*. 2021. Vol. 3, № 2. P. 132-133.

¹⁶⁴ Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 236.

першопричиною страждань є демонічна сутність. У короткій, порівняно з Марком, розповіді, Лука тричі згадує сутність, яка опанувала хлопчика, використовуючи різні назви, що підтверджує його концептуальне змішування цих термінів. Це свідчить про те, що для Луки ця подія є, перш за все, актом вигнання біса, а не просто медичним зціленням ¹⁶⁵.

Після славної сцени Преображення, їхня нездатність вигнати біса є справжньою катастрофою. Раніше їх звинувачували у браку віри перед обличчям страху, але тепер Ісус прямо називає їх невірними. Вони не тільки не змогли вигнати біса, а й не зрозуміли Його послання про страждання, а також намагалися контролювати того, чиє служіння було успішним там, де їхнє провалилося. Це свідчить про їхній глибокий рівень неготовності до майбутньої місії. Розповідь Луки об'єднує ключові компоненти служіння Ісуса: зцілення та вигнання бісів як прояв визвольної сили, божественне доручення Ісуса та широке поширення Божої милості навіть на людей низького статусу, а також зв'язок між христологією та учнівством. Важливо, що здійснення цієї викупительної влади та авторитету не пов'язане зі звичними уявленнями про честь, статус чи родинні зв'язки ¹⁶⁶.

Додавання Лукою дієслова «вигнати» у розповіді є ключовим для розуміння його богословського погляду на цю подію. Хоча це слово рідко використовується для опису вигнання демонів у давніх текстах, воно часто застосовується для позначення вигнання язичницьких народів або богів з ізраїльської землі. Це підкреслює метафору війни, де тіло одержимого порівнюється із землею, а вигнання біса перетворюється на питання території. Таким чином, Лука посилює модель «контейнера» для одержимості та концептуальну метафору «одержиме тіло – це захоплена фортеця/місто», де демон є окупаційною силою ¹⁶⁷.

¹⁶⁵ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 201-204.

¹⁶⁶ Ademola J. O. Healing of the boy with an unclean spirit in Luke 9:37-43 in relation to healing practices in Christ Apostolic Church, Ibadan, Nigeria. *Jos Journal of Religion and Philosophy*. 2021. Vol. 3, № 2. P. 133-134.

¹⁶⁷ Dunn J. D. G., Twelftree G. H. Demon-possession and exorcism in the New Testament. Church Society, 1980. P. 211-213.

Ця концепція «одержиме тіло – це захоплена фортеця/місто» також допомагає пояснити зміни, які Лука вносить у розповідь Марка щодо насильства. Марк використовує слово, що означає «захоплювати силою», тоді як Лука замінює його на слово, що означає просто «брати» або «отримувати». Хоча обидва слова можуть означати захоплення, перше містить інтенсифікатор сили, який відсутній у другому. Це свідчить про свідомий вибір Луки, оскільки для нього перше слово частіше асоціюється з розумінням («схоплювати ідею»). Таким чином, Лука замінює слово, яке у нього асоціюється з розумінням, на слово, яке краще передає ідею захоплення без зайвого акценту на грубій силі, що відповідає його загальній меті ¹⁶⁸.

Коли хлопчика привели до Ісуса, демон продовжував мучити дитину, але Ісус негайно докорив йому, і той залишив хлопчика (Лк. 9:42). Для цього використовується те саме грецьке дієслово «eritimaō», що й під час докору Ісусом бурі (Мт. 8:26). Ісус, перебуваючи на землі як людина, не завжди виявляв Свою всезнаючу божественну природу. Реакція демона, коли він побачив Ісуса – конвульсії та піна з рота хлопчика – говорить про його лютий опір та, можливо, високе становище в ієрархії темного царства ¹⁶⁹.

Ісус, звертаючись до невдачі учнів, проводить паралель між їхньою поведінкою та лукавим і розбещеним родом дітей Божих у вихідній історії, використовуючи мову Старого Завіту (Втор. 32:4-5). Це підкреслює, що Він свідомо формує Своє звинувачення, щоб інтерпретувати стан учнів на початку їхньої подорожі до Єрусалима. Їхня неоправданість посилюється непослідовністю та навіть погіршенням їхньої віри, яка була то присутньою, то зникала. Навіть передчуваючи Свою страту, Ісус усвідомлює, наскільки непридатними є Його послідовники до того, щоб розділити з Ним відповідальність за божественну місію ¹⁷⁰.

¹⁶⁸ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 205-207.

¹⁶⁹ Schultz J. The Gospel of Luke. P. 125-126.

¹⁷⁰ Ademola J. O. Healing of the boy with an unclean spirit in Luke 9:37-43 in relation to healing practices in Christ Apostolic Church, Ibadan, Nigeria. *Jos Journal of Religion and Philosophy*. 2021. Vol. 3, № 2. P. 134-135.

Однією з найважливіших змін Луки є видалення будь-яких згадок про самопошкодження як симптому одержимості. Цей вибір узгоджується з концептуальною метафорою «одержиме тіло – це захоплена фортеця/місто». З точки зору цієї метафори, для демона було б нелогічно пошкоджувати «свій власний дім» або «саботувати захист своєї фортеці». Лука також прибирає елементи насильства як симптому самого вигнання, які присутні в Марка. Це відрізняє його розповідь від сучасних описів екзорцизмів і підкреслює, що влада Ісуса настільки всеосяжна, що демонам неможливий навіть тактичний «відступ випаленої землі», де вони б пошкодили «фортецю» під час відходу ¹⁷¹.

Після зцілення хлопчика Лука опускає частину історії, де учні ставлять питання про причини свого провалу. Проте, з тексту зрозуміло, що Ісус здійснив це вигнання таким чином, що люди усвідомили: це була не Його власна сила, а велич Божа. «Всі були захоплені величчю Божою» (Лк. 9:43). Це підкреслює, що зцілення відбулося не завдяки особливій техніці, а завдяки силі віри та Божому втручання. Загалом, цей епізод служить не тільки демонстрацією абсолютної влади Ісуса над злими духами, але й уроком для учнів та всіх віруючих про важливість непохитної віри в Божу силу ¹⁷².

Отже, розповідь Луки про зцілення одержимого хлопчика у долині (Лк. 9:37-45) є потужним свідченням визвольної сили Ісуса та різко контрастує з попереднім Преображенням на горі. Цей епізод демонструє, що, хоча учні мали владу над злими духами, вони виявилися безсилими перед цим випадком одержимості, що викликало глибоке розчарування Ісуса в їхній невірі. Лука майстерно поєднує опис самого зцілення з подальшим навчанням учнів, підкреслюючи, що ці події нерозривно пов'язані з розумінням шляху учнівства. Для Луки, це зцілення є не просто медичним актом, а перш за все актом вигнання біса, що підкреслює Його повну владу над демонічними силами. Особливий акцент робиться на тому, що зцілення відбувається завдяки величі Божій, а не

¹⁷¹ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 208-210.

¹⁷² Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018.С. 236.

людським зусиллям чи особливим технікам. Ісус не використовує жодних магічних атрибутів чи складних ритуалів, а просто наказує демону вийти, демонструючи Свій абсолютний авторитет. Лука навмисно уникає деталізації фізичного насильства під час вигнання, як це робив Марк, що підкреслює неперевершену та беззаперечну силу Ісуса. Це зцілення слугує важливим уроком для учнів та всіх віруючих про те, що справжня ефективність у служінні та зціленні залежить від непохитної віри та повного покладання на Божу владу, а не на власні можливості.

3.4. Вигнання бісів та звинувачення Ісуса Лк. 11,14-28

Уривок Луки 11:14-26, розташований на початку подорожі Ісуса до Єрусалиму, є частиною упорядкованої розповіді Луки з глибоким богословським значенням. Починається він зі сцени вигнання Ісусом німого біса, що відбувається одразу після Його навчання про молитву та дарування Святого Духа. Цей раптовий перехід у фокусі та місці дії вказує на початок нового епізоду. Вигнання біса, показане в Лк. 11:14, не просто демонструє дію Святого Духа, а стає каталізатором подальшої взаємодії Ісуса з натовпом та Його навчання про джерело влади, якою Він виганяє демонів. Це також слугує введенням до наступних сцен, які будуються на цьому фундаменті ¹⁷³.

Розділ про суперечку щодо Вельзевула (Луки 11:14-26) є надзвичайно важливим для розуміння демонології у Євангелії від Луки, оскільки він містить найдетальніші та найпряміші висловлювання щодо ролі сатани. Обвинувачення Ісуса в тому, що Він творить чудеса за допомогою магії або демонічної сили, було настільки скандальним, що, ймовірно, походить з ранніх християнських знань про історичного Ісуса. Для цього дослідження важливо, що цей уривок

¹⁷³ Eriksson J. Exegesis of Luke 11:14-26. 2016. P. 1-3.

надає дві ключові метафоричні відповідності, які допомагають зрозуміти, як Лука сприймає вигнання бісів та їхню роль у місії Ісуса ¹⁷⁴.

Цей уривок виводить на передній план конфлікт між Царством Божим і царством сатани, зображуючи його як космічну битву. Попередні сцени лише натякали на цю боротьбу через звільнення від духів і релігійну опозицію, але тепер війна стає очевидною. Лука використовує військову образність, як-от алегорію про сильного чоловіка (Лк. 11:21), щоб показати силу царства сатани, яка перевершується ще більшою силою Бога, що діє через Ісуса. Ця боротьба вимагає від людей чіткого вибору: немає нейтральної позиції, лише повна відданість Царству Божому ¹⁷⁵.

Натовп у цій розповіді демонструє подвійну реакцію: здивування від чудес Ісуса, але водночас нерозуміння їхнього справжнього значення. Дехто звинувачує Ісуса у вигнанні бісів силою Вельзевула, князя демонів, якого Ісус ототожнює із сатаною. Це звинувачення показує їхню нездатність осягнути, що Бог діє серед них. Лука підкреслює, що здивування не дорівнює розумінню чи прийняттю, тим більше – справжній відданості. Це протиставлення між мовчанням одержимого (символ царства сатани) і здатністю говорити після зцілення (символ тріумфу Царства Божого) яскраво ілюструє різницю між двома царствами, як це показано в Лк. 11:14 ¹⁷⁶.

Лука свідомо ототожнює Вельзевула із сатаною, що є важливим для його демонології. Хоча ім'я Вельзевул згадується в усіх синоптичних євангеліях, Лука, здається, вважає за потрібне включити його для точності звітування, але швидко переходить до ототожнення з сатаною в Луки 11:18, ім'ям, з яким він почувається набагато комфортніше. Це не просто питання термінології; це підкреслює, що Лука розглядає Вельзевула як інше ім'я для сатани, і таким чином прямо називає сатану «князем бісів» (Луки 11:15). Таке ототожнення також може

¹⁷⁴ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 248-250.

¹⁷⁵ Guijarro S. The Politics of Exorcism: Jesus' Reaction to Negative Labels in the Beelzebul Controversy. *Biblical Theology Bulletin A Journal of Bible and Theology*. 1999. Vol. 29, № 3. P. 119-120.

¹⁷⁶ Bridges C. B. Jesus and Paul on Tolerance: The Strange Exorcist and the Strange Concession. *Stone-Campbell Journal*. 1998. Vol. 1. P. 60-61.

викликати спогади про розповідь про спокусу Ісуса, де сатана виступає як головний противник ¹⁷⁷

Звинувачення натовпу у вигнанні бісів силою Вельзевула, а також їхня вимога знаків, розкривають їхню відсутність справжньої віри. Ісус відповідає на їхню логіку, вказуючи на абсурдність того, що сатана виганяє сатану, оскільки царство, розділене саме в собі, не може встояти. Він також проводить паралелі з іншими єврейськими екзорцистами, які виганяли бісів, ставлячи питання: Чиїм сином вони виганяють? Це викриває лицемірство звинувачень, оскільки Ісуса виділяють, попри те, що інші також здійснювали подібні дії ¹⁷⁸.

У контексті метафори війни, назва Вельзевула князем бісів (Лк. 11:15) дає змогу розробити метафоричні відповідності для розуміння сатани в Луки. Якщо порівняти Бога та сатану, а Святого Духа та бісів, то логічно впливає, що так само як існує Царство Боже, повинно існувати й царство сатани. Ця ідея підтверджується словами Ісуса в Луки 11:18. Хоча деякі дослідники намагаються порівнювати царство сатани з земними імперіями, такими як Римська імперія, або з націоналізмом Ізраїлю, більш переконливим є погляд, що Ісус визначає справжнього ворога не як Рим, а як сатану. Це також підтверджується тим, що Лука вже показував падіння сатани з неба, що має насамперед богословську інтерпретацію ¹⁷⁹.

Ключовим моментом є твердження Ісуса, що Він виганяє бісів пальцем Божим (Лк. 11:20), що є синонімом дії Святого Духа та Божої сили. Це прямо вказує на прихід Царства Божого через Його служіння. Якщо люди бачать вигнання біса, але не розуміють, що за цим стоїть Божа присутність і прихід Його Царства, вони пропускають найважливіше. Це твердження підкреслює, що Божа

¹⁷⁷ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 251-253.

¹⁷⁸ Eriksson J. Exegesis of Luke 11:14-26. 2016. P. 3-7.

¹⁷⁹ Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. P. 253-256.

сила, яка діє через Ісуса, набагато більша, ніж просто здатність виганяти демонів; вона є свідченням спасіння, доступного кожному ¹⁸⁰.

Ключовим моментом у Лк. 11:20 є заява Ісуса про те, що Він виганяє бісів пальцем Божим, що означає пряму дію Божої сили. Це твердження пов'язує Його діяльність із приходом Божого Царства. Хоча у Євангелії від Матея згадується Дух Божий, обидва вирази вказують на те, що вигнання бісів є ознакою присутності Божого Царства. Це також викликає паралелі з Вих. 8:19, де єгипетські маги визнають палець Божий у чудесах, підкреслюючи контраст із затверділими серцями фарисеїв. Таким чином, вигнання бісів Ісусом розглядається не лише як боротьба з окремими злими духами, а як частина масштабнішої космічної війни проти сатанинського плану, який прагне протистояти Божому пануванню ¹⁸¹.

Ісус продовжує Свою аргументацію через аналогію про сильного чоловіка, який охороняє свій дім (Лк. 11:21). Цей чоловік символізує сатану, який озброєний і контролює свої володіння. Однак Ісус вказує на прихід сильнішого (Лк. 11:22), який перемагає цього чоловіка, забирає його зброю і ділить його здобич. Ця метафора яскраво показує, що Царство Боже, яке діє через Ісуса, має переважну владу над царством сатани, і що останнє не може встояти проти Божої сили ¹⁸².

У Лк. 11:23 Ісус прямо заявляє про необхідність цілковитої відданості Царству Божому. Неможливо бути нейтральним у цій духовній боротьбі: «Хто не зо мною, той проти мене; і хто зо мною не збирає, той розсипає». Цей вислів підкреслює, що Царство Боже проявляється через силу Бога в Ісусі, і вимагає повного, безкомпромісного вибору. Відсутність повної відданості означає автоматичне перебування на боці царства сатани, що має серйозні наслідки ¹⁸³.

¹⁸⁰ Guijarro S. The Politics of Exorcism: Jesus' Reaction to Negative Labels in the Beelzebul Controversy. *Biblical Theology Bulletin A Journal of Bible and Theology*. 1999. Vol. 29, № 3. P. 120-121.

¹⁸¹ Rac E. Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 98-101.

¹⁸² Bridges C. B. Jesus and Paul on Tolerance: The Strange Exorcist and the Strange Concession. *Stone-Campbell Journal*. 1998. Vol. 1. P. 61-62.

¹⁸³ Eriksson J. Exegesis of Luke 11:14-26. 2016. P. 7-8.

Продовжуючи суперечку щодо Вельзевула, Лука у Луки 11:24-26 пропонує різке завершення, закладаючи міцну основу для розуміння вигнання бісів та його мети. У цьому уривку йдеться про нечистого духа, який, вийшовши з людини, блукає безводними місцями, шукаючи спокою, а не знайшовши його, повертається до свого «дому». Якщо він знаходить дім прибраним і порожнім, то приводить ще сім гірших духів, і остання доля цієї людини стає гіршою за першу. Метафоричне використання «дому» в цьому контексті має подвійне значення: воно стосується як народу Ізраїлю, так і душі окремої людини ¹⁸⁴.

Завершуючи Своє навчання, Ісус попереджає про небезпеку повернення вигнаного нечистого духа до виметеного і прибраного дому, але порожнього (Лк. 11:24-26). Це ілюструє, що вигнання демона саме по собі не гарантує остаточного звільнення. Для справжнього і тривалого звільнення необхідно, щоб Царство Боже замінило царство сатани в житті людини. Якщо людина не наповнюється Божою присутністю, вона залишається вразливою. Це підкреслює високі ставки в цій духовній битві – на кону не просто присутність чи відсутність демонів, а спасіння, яке приходить лише через Божу силу в Ісусі Христі ¹⁸⁵.

Цей уривок також проводить паралель з виходом ізраїльтян з Єгипту, де Бог судив «богів Єгипту», які розглядаються як демони. Це була не просто війна проти людей, а духовна війна між демонічними царствами та Богом. Відповідь ізраїльтян на це визволення, зокрема створення золотого тельця, показує їхню відмову прийняти повну відданість Богові. Аналогічно, у Луки 11:24-26, Ізраїль, будучи «очищеним», мав вибір: прийняти Ісуса і наповнити свої «доми» Божою присутністю, або ж повернутися до гіршого стану. Це підкреслює, що духовна боротьба не допускає нейтралітету, і звільнені люди мають служити Царству Божому ¹⁸⁶.

¹⁸⁴ Rac E. *Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke*. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 104-106.

¹⁸⁵ Guijarro S. The Politics of Exorcism: Jesus' Reaction to Negative Labels in the Beelzebul Controversy. *Biblical Theology Bulletin A Journal of Bible and Theology*. 1999. Vol. 29, № 3. P. 121-122.

¹⁸⁶ Rac E. *Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke*. Edinburgh Theological Seminary, 2019. P. 106-108.

Отже, уривок Лк. 11:14-26 є ключовим для розуміння демонології та ролі сатани в Євангелії від Луки. Він представляє вигнання Ісусом біса як початок космічної битви між Царством Божим і царством сатани. Алюзія на сильного чоловіка (Лк. 11:21) підкреслює переважну силу Бога над злом. Натовп, звинувачуючи Ісуса у використанні сили Вельзевула, виявляє свою відсутність віри. Ісус же заявляє, що діє пальцем Божим (Лк. 11:20), що прямо вказує на прихід Божого Царства через Його служіння. Це свідчить, що зцілення Ісусом є не просто чудесами, а ознаками Божого панування та початком кінця влади сатани. Притча про повернення нечистого духа до порожнього дому (Лк. 11:24-26) попереджає, що вигнання демона саме по собі не гарантує остаточного звільнення. Для тривалого звільнення необхідно, щоб Царство Боже замінило царство сатани в житті людини. Це стосується як окремих людей, так і народу Ізраїлю, що відкинув Месію. Таким чином, духовна боротьба не допускає нейтралітету: людина мусить повністю віддатися Царству Божому, інакше вона залишається вразливою, що має серйозні наслідки для спасіння.

ВИСНОВКИ

Отже, під час написання роботи було досліджено, що Євангеліє від Луки вирізняється ретельно продуманою структурою, що свідчить про глибоку освіченість автора і його прагнення до достовірності. Лука починає з прологу, який чітко формулює його апологетичну мету – надати Теофілу впевненість у правдивості християнського вчення. У богословському аспекті Євангеліє презентує Ісуса як Спасителя для всього людства, підкреслюючи універсальність Його місії. Лука свідомо звертає увагу на язичників, жінок, бідних та маргіналізовані верстви, демонструючи, що спасіння не має соціальних бар'єрів. Особлива увага приділяється дії Святого Духа, який супроводжує події від зачаття до вознесіння, вказуючи на динамічну присутність Бога в історії. Молитва та поклоніння виступають як фундаментальні дидактичні практики. Лука, як історик, прагне не лише передати події, але й осмислити їх у світлі Божого задуму, що робить його Євангеліє цінним джерелом.

Зазначено, що терапевтичне служіння Ісуса Христа займає центральне місце в Новому Завіті та виходить за межі фізичного зцілення, акцентуючи на цілісному відновленні людини – духовному, фізичному, емоційному та соціальному. Приблизно п'ята частина євангельських текстів присвячена зціленням, що підкреслює їхню важливість. Ключовими характеристиками цього служіння є глибоке співчуття до страждених і доступність зцілення для всіх соціальних верств. У синоптичних Євангеліях зцілення постає як знак присутності Божого Царства та перемоги над злом. Лука підкреслює зв'язок між зціленням, проголошенням Царства та падінням Сатани. Унікальною рисою є делегування цієї влади апостолам, що свідчить про продовження цієї місії через Церкву. Ісусове розуміння хвороби рішуче протистояло тогочасним уявленням, відкидаючи ідею про хворобу як пряме покарання за гріх.

Охарактеризовано, що зцілення прокажених і розслаблених у Євангелії від Луки розкриває багатогранність служіння Ісуса. Лука, як лікар, детально описує ці чудеса, підкреслюючи їхнє глибоке духовне та соціальне значення. Дотик Ісуса до прокаженого руйнує традиційні бар'єри нечистоти, а здатність прощати гріхи розслабленому показує пріоритет духовного зцілення над фізичним. Ці акти вимагають від зцілених віри та послуху. Однак, ці події також викривають лицемірство релігійних лідерів, які гніваються, коли Ісус зцілює в суботу, що підкреслює Його статус як Господа Суботи. Те, що лише самарянин повертається, щоб подякувати, слугує потужним уроком про людську невдячність та універсальність Божої благодаті, доступної всім.

Виокремлено, що воскресіння сина вдови з Наїна (Лк. 7:11-17) є унікальним епізодом, що яскраво демонструє безмежне співчуття Ісуса та Його божественну владу над смертю. Ісус діє з власної ініціативи, зворушений горем матері, що підкреслює Його активне милосердя. Зцілення жінки з кровотечею та воскресіння дочки Яіра (Лк. 8:40-56) також демонструють важливість віри та безумовне милосердя Ісуса. Смиренність Яіра та соціальна знедоленість жінки з кровотечею ілюструють, що Ісус прийшов проголосити Добру Новину «бідним». Зцілення скорченої жінки в суботу (Лк. 13:10-17) є черговим свідченням авторитету Ісуса над Законом та Його співчуття до страждаючих, викриваючи лицемірство начальника синагоги. Ці акти милосердя відповідають справжньому призначенню суботи – оновленню та відновленню життя.

Досліджено, що Ісус демонструє Свою божественну владу та безмежне співчуття, здійснюючи численні тілесні зцілення, такі як зцілення тещі Петра та раба сотника. Лука підкреслює, що ці зцілення є цілеспрямованими проявами Божого Царства. Через особистий дотик і владне слово Ісус відновлює не лише фізичне здоров'я, але й гідність та соціальний статус людей. Він свідомо порушує релігійні та соціальні норми (дотик до нечистих, зцілення в суботу), показуючи, що милосердя та спасіння переважають над буквальним дотриманням Закону. Ці зцілення слугують потужними свідченнями месіанської ідентичності Ісуса. Ісус чітко розставляє пріоритети: Його основна місія — проповідувати Добру

Новину, а зцілення є підтвердженням Його божественного авторитету. Наполеглива віра зцілених є ключовою для їхнього цілісного відновлення.

Зазначено, що вигнання біса в Капернаумі (Лк. 4:33-37) є ключовим елементом програмної місії Ісуса і яскравою ілюстрацією вторгнення Божого Царства у світ. Лука підкреслює, що це зцілення є прямим проявом надприродної влади Ісуса. Формулювання про «нечистого духа» відображає складне розуміння демонічного впливу, що вказує на моральну та ритуальну зіпсованість демона. Реакція Ісуса – прямий, владний наказ – свідчить про Його абсолютну владу, що не потребує ритуалів. Це докоряння бісу є ознакою подолання ворогів Божих, прокладаючи шлях для встановлення праведного правління. Таким чином, ця подія є не просто дивом, а стратегічним наступом на сили зла, що підтверджує месіанський авторитет Ісуса.

Охарактеризовано, що історія вигнання бісів у Гадаринській землі (Лк. 8:26-39) яскраво показує місію Ісуса на язичницьких територіях. Лука описує одержимого як людину в крайній соціальній ізоляції, що символізує його «соціальну смерть». Назва «Легіон» та величезна кількість свиней свідчать про надзвичайну серйозність одержимості. Це вигнання було прямою конфронтацією з язичницьким ідолопоклонством. Зцілений чоловік отримує місію повернутись додому і розповісти, що Бог зробив для нього, чим Ісус відновлює його повноцінну людську та соціальну ідентичність. Чоловік стає ефективним свідком Спасителевої сили, демонструючи Божу волю щодо поширення благої звістки через особисте свідчення.

Виокремлено, що зцілення одержимого хлопчика у долині (Лк. 9:37-45) є потужним свідченням визвольної сили Ісуса і різко контрастує з Преображенням. Цей епізод демонструє безсилля учнів перед одержимістю через їхню невіру, що викликало глибоке розчарування Ісуса. Лука майстерно поєднує опис зцілення з подальшим навчанням учнів, підкреслюючи, що ці події пов'язані з розумінням шляху учнівства. Для Луки, це перш за все акт вигнання біса, що підкреслює повну владу Ісуса над демонічними силами. Особливий акцент робиться на тому, що зцілення відбувається завдяки величі Божій, а не людським зусиллям. Це

зцілення слугує важливим уроком про те, що справжня ефективність у служінні залежить від непохитної віри та повного покладання на Божу владу.

Досліджено, що уривок Лк. 11:14-26 є ключовим для розуміння демонології та ролі сатани в Євангелії від Луки. Він представляє вигнання Ісусом біса як початок космічної битви між Царством Божим і царством сатани. Звинувачення натовпу у використанні сили Вельзевула виявляє їхню відсутність віри. Ісус же заявляє, що діє пальцем Божим, що прямо вказує на прихід Божого Царства через Його служіння. Притча про повернення нечистого духа попереджає, що вигнання демона саме по собі не гарантує остаточного звільнення. Для тривалого звільнення необхідно, щоб Царство Боже замінило царство сатани в житті людини. Таким чином, духовна боротьба не допускає нейтралітету: людина мусить повністю віддатися Царству Божому, інакше вона залишається вразливою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джирланда А. Ключ до Біблії: Новий Завіт. Львів : Свічадо, 2009. 312 с.
2. Міжнародний біблійний коментар. Євангелія та Діяння апостолів: Т.4. Львів: Свічадо, 2018. 436 с.
3. Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко; повний переклад, здійснений за ориг. євр., араб. та грец. текстами. Київ : Місіонер, 2020. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с. ; Ч. 2 : Новий Завіт. 350 с.
4. Сміт Дж. Е. Книги Нового Завіту: просто про складне. Київ: Християнський науково-апологетичний центр, 2023. 166 с.
5. Фаусті С., Канелла В. У Школі Луки: Євангеліє, яке варто перечитувати, слухати, яким варто молитися і ділитися / пер. з італ. О. Бодак. Львів : Свічадо, 2018. 560 с.
6. Фінсі Д. А. Вступ до Нового Завіту (Богословська освіта). Київ: Таврійський християнський інститут, 2025. 320 с.
7. Ademola J. O. Healing of the boy with an unclean spirit in Luke 9:37-43 in relation to healing practices in Christ Apostolic Church, Ibadan, Nigeria. *Jos Journal of Religion and Philosophy*. 2021. Vol. 3, № 2. P. 130-142. URL: <https://acjorl.org/index.php/jjrp/article/view/4046>
8. Arnold E., McConnell J. Hijacked humanity: A postcolonial reading of Luke 8:26-39. *Review & Expositor*. 2015. Vol. 112, № 4. P. 591-606. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/0034637315606466>
9. Biggs C. Jesus the divine healer Luke 8:40-56. 22 p. URL: https://truthplace.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/luke-8-40_56-the-divine-healer.pdf
10. Biggs C. R. »Calling sinners»: Leprosy, Lameness, and Levi Luke 5:12-39. 21 p. URL: https://truthplace.wordpress.com/wp-content/uploads/2013/02/luke-5-12_39-calling-sinners-leprosy-lameness-levi.pdf

11. Blajer P. Centurion's 'Slave' or 'Servant': A Narrative Study of Luke 7:1-10. *Liber Annuus*. 2022. Vol. 72. P. 277-306. DOI: <https://doi.org/10.1484/J.LA.5.134540>
12. Bridges C. B. Jesus and Paul on Tolerance: The Strange Exorcist and the Strange Concession. *Stone-Campbell Journal*. 1998. Vol. 1. P. 59-66. URL: https://www.academia.edu/50853547/Jesus_and_Paul_on_Tolerance_The_Strange_Exorcist_and_the_Strange_Concession
13. Brown D. Introduction to the Healing Ministry of Jesus Christ. 5 p. URL: <https://greenwoodcc.com/2024/05/12/introduction-to-the-healing-ministry-of-jesus-christ/>
14. Bruehler B. B. Expecting the Unexpected in Luke 7:1-10. *Tyndale Bulletin*. 2022. Vol. 73. P. 71-89. DOI: <https://doi.org/10.53751/001c.37786> ISSN 2752-7042
15. Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 4:38-44. 17 p. URL: https://cranfordville.com/Cranfordville/Lk4_38-44SSLess.pdf
16. Cranford L. L. Sunday School Lesson: Luke 5:17-26. 7 p. URL: https://cranfordville.com/Cranfordville/Lk5_17-26SSLess.pdf
17. Dunn J. D. G., Twelftree G. H. Demon-possession and exorcism in the New Testament. Church Society, 1980. P. 210-225. URL: https://www.churchsociety.org/wp-content/uploads/2021/05/Cman_094_3_Dunn.pdf
18. Eriksson J. Exegesis of Luke 11:14-26. 2016. 19 p. URL: <https://adventureswithgod.blog/wp-content/uploads/2019/05/exegesis-of-luke-11-verses-14-26-janet-eriksson.pdf>
19. Etukumana G. A. The reconciliation of lepers in Luke 5:12-15 and its implications for human dignity. *Reconciliation, Forgiveness and Violence in Africa. Stellenbosch: African Sun Media*. 2020. P. 33-49. DOI: <http://dx.doi.org/10.18820/9781928480532/03>
20. Guijarro S. The Politics of Exorcism: Jesus' Reaction to Negative Labels in the Beelzebul Controversy. *Biblical Theology Bulletin A Journal of Bible and Theology*. 1999. Vol. 29, № 3. P. 118-129. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/014610799902900304>

21. Hartsock C. The Healing of the Man with Dropsy (Luke 14:1-6) and the Lukan Landscape. *Biblical Interpretation A Journal of Contemporary Approaches*. 2013. Vol. 21, № 3. P. 341-354. DOI: <http://dx.doi.org/10.1163/15685152-1077A0004>
22. Herrera A. Compassion for the Marginalized: How Jesus's Healing Ministry can be a Model for Christian Healthcare Professionals. 2019. 77 p. URL: <https://baylor-ir.tdl.org/server/api/core/bitstreams/a1777a40-3dab-466c-a377-fb81e4e18fa9/content>
23. Hoy B. A. An Exegesis of Luke 5:12-16 and its Relevance for Shaping Christian Attitude towards People Stigmatized by HIV and AIDS in Southern Africa. South African Theological Seminary, 2015. 114 p. URL: https://sats.ac.za/wp-content/uploads/2019/10/HoyB_MThMiniThesis_Final_Oct2015.pdf
24. Jatau P. D. A Hermeneutical Study of the Compassion of Jesus (Luke 7:11-17) in a Nigerian Society Plagued by Corona Virus. 2024. 11 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/377442499_A_Hermeneutical_Study_of_the_Compassion_of_Jesus_Luke_711-17_in_a_Nigerian_Society_Plagued_by_Corona_Virus
25. Kinney R. S. Christ church notes: the Gospel of Luke. 2015. 14 p. URL: <https://ccv-site.org/site/media/christ-church-notes-luke.pdf>
26. Kistemaker S. J. The structure of Luke's Gospel. *JETS*, Vol. 25, № 1. 1982. P. 33-39. URL: https://etsjets.org/wp-content/uploads/2010/08/files_JETS-PDFs_25_25-1_25-1-pp033-039_JETS.pdf
27. Kuhn B. The Gospel of Luke. 16 p. URL: <https://asf.net/wp-content/uploads/2018/09/GOSPEL-OF-LUKE-STUDY-GUIDE.pdf>
28. Lalfakmawia H. J. Jesus in the Synoptic Gospels. Sceptre, 2013. 170 p.
29. Machiela D. A. Luke 13:10–13: «Woman, You Have Been Set Free From Your Ailment»—Illness, Demon Possession, and Laying on Hands in Light of Second Temple Period Jewish Literature. *The Gospels in First-Century Judaea*. Leiden, Boston. 2016. P. 122-135. DOI: https://doi.org/10.1163/9789004305434_011
30. Maragh A. L. The Healing Ministry of Jesus as Recorded in the Synoptic Gospels. Loma Linda University Electronic Theses, 2006. 89 p.

31. Menéndez-Antuña L. Of Social Death and Solitary Confinement: The Political Life of a Gerasene (Luke 8:26-39). *Journal of Biblical Literature*. 2019. Vol. 138, № 3. P. 643-664. DOI: <http://dx.doi.org/10.15699/jbl.1383.2019.650443>
32. Morlan D. The Gospel of Luke: from the outside in. Tennessee: LifeWay Press, 2013. 160 p.
33. Nwaomah S. M. The Sabbath in Luke 13:10-17. *The Sabbath and the Bible. Theological Symposium*. Vol. 1, 2017. P. 67-76. URL: https://www.researchgate.net/publication/339883360_The_Sabbath_in_Luke_1310-17
34. Onwuka P. C. The Healing of the Blind Beggar in Luke 18:35-43 and Synodality Implications for the Nigerian Church. P. 1-20. URL: <https://www.cabanalive.org/wp-content/uploads/2024/03/9-The-Healing-of-the-Blind-Beggar-in-Luke-Peter-Chidolue-Onwuka-1.pdf>
35. Pamplany J. The Gospel of st. Luke. Thalassery, Kerala, India, 2016. 156 p.
36. Perry K. Cognitive Linguistics and the Demonology of Luke's Gospel. Thesis and abstracts submitted in the Faculty of Theology and Religion for the degree of Doctor of Philosophy. Hilary Term, 2020. 372 p. URL: <https://core.ac.uk/download/519704056.pdf>
37. Precept A. Luke 6 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-6-commentary> (дата звернення: 26.06.2025).
38. Precept A. Luke 7 Commentary. URL: <https://www.preceptaustin.org/luke-7-commentary> (дата звернення: 26.06.2025).
39. Rac E. Thy Kingdom Come. A Theological Analysis of the Methodology of Exorcisms in the Gospel According to Luke. Edinburgh Theological Seminary, 2019. 132 p. URL: <https://theses.gla.ac.uk/81906/19/2019RacMThR.pdf>
40. Rice G. E. Luke 4:31-44: Release for the captives. *Andrews University Seminary Studies*. 1982. Vol. 20, № 1. P. 23-28. URL: <https://www.andrews.edu/library/car/cardigital/Periodicals/AUSS/1982-1/1982-1-02.pdf>

41. Robin A. J. The Healing Ministry of Jesus and Its Relevance for Consecrated Life. *Sanyasa*, Vol. XV, №. 2. 2020. P. 207-229. URL: https://www.researchgate.net/publication/346060011_The_Healing_Ministry_of_Jesus_and_Its_Relevance_for_Consecrated_Life
42. Roden B. R. An exegesis of Luke 8:26-39. 2016. P. 1-8. URL: https://www.academia.edu/30679606/AN_EXEGESIS_OF_LUKE_8_26_39
43. Sanger D. Exegetical report – The Blind Beggar (Luke 18:35-43). *Gospel of Luke*. 2012. 17 p. URL: https://www.academia.edu/43732513/EXEGETICAL_REPORT_The_Blind_Beggar_Luke_18_35_43_
44. Schultz J. The Gospel of Luke. 275 p. URL: https://www.bible-commentaries.com/source/johnschultz/BC_Luke.pdf
45. Sciberras P. For Even I - The Centurion's Statement of Faith. *Fidelis et Verax. Essays in honour of His Grace Mgr Charles J. Scicluna* Publisher: Kite Group, 2022. P. 63-84. URL: https://www.researchgate.net/publication/366633955_For_Even_I_-_The_Centurion's_Statement_of_Faith
46. Stegmann R., Toit N. B. D. A textured reading of well-being: an interdisciplinary consideration of Luke 8:40–56. *Journal of Early Christian History*. 2012. Vol. 2., № 2. P. 117-150. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/2222582X.2012.11877268>
47. Swartley W. M. The healing ministry of Jesus in the Gospels. *Vision: A Journal for Church and Theology*. Vol. 22, № 1. 2021. P. 13-22. URL: <https://press.palni.org/ojs/index.php/vision/article/view/724>
48. Tejere E. D. The Significance of the Priest in the Healing of the Ten Lepers: A Contextual Interpretation of Luke 17:12-14. *Research Journal of Humanities and Cultural Studies*. 2023. Vol. 9, № 1. P. 67-76. DOI: <http://dx.doi.org/10.56201/rjhcs.v9.no1.2023.pg67.76>
49. Uzowulu C. C. The Value of Human Person before Jesus: The Study of Luke 5:12-16. P. 209-221. URL: <https://www.cabanalive.org/wp->

content/uploads/2021/12/Acts-13-14-The-Value-of-Human-Person-before-Jesus-Cosmas-Uzowulu.pdf

50. Wilkinson J. The Case of the Luke 13: 10-17. *Evangelical Quarterly*. 1977. Vol. 49, № 4. P. 195-205. URL: https://biblicalstudies.org.uk/pdf/eq/1977-4_195.pdf
51. Yee E. Rediscover Jesus Part 17: Jesus and Death. Luke 7:11-17. *Sunday Celebration*. 2022. 13 p. URL: <https://jakarta.hmcc.net/wp-content/uploads/sermons/Luke-7.11-17-20220619-Manuscript.pdf>